

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Tomáš Paseka

**Dospělý člověk
jako účastník a adresát katecheze**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Mariusz Kuźniar, Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 10. dubna 2013

Tomáš Paseka

Bibliografická citace

Dospělý člověk jako účastník a adresát katecheze [rukopis] : Diplomová práce /Tomáš Paseka ; ThLic. Mariusz Kuźniar Th.D. -- Praha, 2013 -- 83 s.

Anotace

První část práce se zaměřuje na představení problematiky spojené s katechezí dospělých osob. Ukazuje, jakým způsobem se církev od svých počátků (ve své původní praxi) snažila s tímto fenoménem vypořádat, a snaží se poskytnout přehled nejdůležitějších magisteriálních dokumentů týkajících se tohoto tématu. Je zde nastíněna také současná situace s jejími výzvami. Následně je pozornost zaměřena na předpoklady, jaké by měl mít dospělý člověk jakožto příjemce a spolupracovník v díle katecheze. Kromě nastínění (zohlednění), jak se staví dnešní psychologická bádání vůči obecné lidské zralosti, se práce v této části zabývá dynamikou rozvoje víry a jejím dozráváním. Dále jsou představeny cíle, které stojí před katechezí dospělých, a úkoly z nich vyplývající, které jsou důležité z důvodu celoživotního vzdělávání. V závěru práce je nastíněn pastoračně-katechetický pohled směřovaný k dospělým lidem.

Klíčová slova

Katecheze, dospělost, zralost, církev, katechumen, katechumenát, kérygma, zodpovědnost, společenství, služba.

Abstract

The title of the thesis is "The Adult as a Catechesis Participant and Recipient". The first part of the thesis introduces the issue of adult catechesis. It describes the ways in which the Church has, since its beginning (in its original practice), strived to tackle this phenomenon and provides an overview of the most important magisterial documents related to this topic. It also outlines the current challenges faced by the Church. Subsequently, attention is given to the prerequisites which an adult as a recipient and co-worker in the catechetical process should meet. Besides considering the current scientific psychological view of general human maturity, the thesis deals with the dynamics of faith development and its maturation. Furthermore the

thesis outlines the goals of adult catechesis as well as the subsequent work which is crucial to continuing education. Finally, the thesis outlines the pastoral-catechetical view of adults.

Keywords

Catechesis, adulthood, maturity, the Church, catechumen, catechumenate, kerygma, responsibility, community, service.

Počet znaků (včetně mezer): 154 002

Děkuji vedoucímu práce ThLic. Mariuszovi Kuźniarovi Th.D. za trpělivost a oporu při psaní práce. Děkuji svým bratřím a sestrám za ochotné rady při technickém zpracování práce. Zvlášť děkuji spolubratřím a spolusestrám za jejich modlitební podporu. Můj upřímný dík patří sestře Lucii Š. za pomoc při korektuře textu a grafické úpravě práce.

Obsah

Úvod.....	11
1. Motivace zájmu církve o katechezi dospělých.....	13
1.1. Katecheze dospělých v původní praxi církve.....	13
1.2. Dokumenty magisteria	22
1.3. Výzvy dnešní doby	30
2. Dospělý jako adresát katecheze	37
2.1. Lidská zralost	38
2.2. Zralost ve víře.....	44
3. Cíle a úkoly katecheze dospělých	53
3.1. Cíle katecheze dospělých	53
3.2. Úkoly katecheze dospělých	60
3.3. Pastorační a katechetický přístup k dospělým.....	66
Seznam použitých zkratk.....	77
Seznam literatury	79

Úvod

Katecheze dospělého člověka, který žije a působí v podmínkách současné doby, je z pastoračního hlediska jedním z prioritních úkolů církve. Rozhodl jsem se zabývat se tímto tématem z několika důvodů. Jedním z nich je solidarita se současným člověkem a jeho problémy, se kterými se setkávám ve své pastorační a duchovní praxi. Stále častěji se objevují situace, s nimiž se ani dospělý člověk neumí vypořádat. Je to spojeno s mnoha faktory, které nelze podrobně shrnout do této jedné práce. V předkládané práci jsem zvolil cestu vedoucí k pochopení procesu lidského dozrání u dospělého člověka, a to na přirozené a duchovní rovině. Dalším důvodem pro volbu tématu je všeobecný zánik náboženského povědomí mezi lidmi. Vědecký a technický rozvoj se často uskutečňuje bez ohledu na etický pohled. Stále častějším jevem je relativismus hodnot a subjektivismus. Dnešní člověk, často ze strachu ze zodpovědnosti anebo z psychické a duševní nezralosti, nechce vstupovat do manželství a zakládat rodinu. Mnoho manželství končí rozpadem. Dalším fenoménem dnešní doby je globalizace, na základě které často člověk ztrácí svoji identitu.

Vlivem Druhého vatikánského koncilu církev věnuje větší péči a pozornost dospělému věřícímu člověku. Církev si uvědomuje vážnost situace dnešního člověka, proto reflektuje jeho život ve všech aspektech, také duchovních. Dnešní katecheze a evangelizace nemůže být jednostranná a zaměřená pouze na některé věkové skupiny. Dospělý člověk je pastorační prioritou v péči církve o člověka. Výchova ve víře a k víře je důležitou součástí lidského rozvoje. Dospělý člověk je vystaven neúspěchům, krizím a zklamáním, které život přináší, a proto je úkolem církve být nablízku lidem ve všech těchto situacích.

Tato práce není návodem k vyřešení všech problémů v životě současného člověka, ale snaží se pouze vyzdvihnout některé aspekty, díky nimž si dospělý může uvědomit, v jaké situaci se nachází a co je třeba ještě upravit nebo dopracovat. Jsem si vědom, že každý autor může plán práce sestavit trochu jinak a zvýraznit třeba jiné aspekty. Také jsem si vědom, že situace, ve které žije dnešní člověk, je tak komplexní a složitá a on sám je tak velkým tajemstvím, že je možné pokračovat v dalším rozšiřování tohoto tématu.

V práci jsem čerpal ze zahraniční, zvláště polské literatury, se kterou jsem se měl možnost již dříve seznámit. Všechny překlady do českého jazyka jsou výsledkem mého

vlastního překladu. Při psaní práce jsem se snažil používat analyticko-kompilační metodu.

Cílem této práce je ukázat důležitost katecheze dospělého člověka v dnešní katechetické a pastorační službě církve. Všechny, jež se věnují pastorační péči o dospělé, ať inspirují slova Pána Ježíše: „Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra nesehala; a ty až se obrátíš, buď posilou svým bratřím.“ (L 22,32)

1. Motivace zájmu církve o katechezi dospělých

V centru křesťanské víry se nachází skutečnost vykoupení lidského pokolení Kristem a opakující se připomínka velikonočního tajemství. Člověk je pozván do tohoto společenství věřících a může odpovědět na toto volání. Avšak prvotní iniciativa vždy vychází od Boha Stvořitele. Katechizace probíhá ve dvou rovinách: v rovině přiznání se k víře – povolání, a na úrovni života z víry – následování.

V dějinách naší země se několikrát odehrála náboženská „proměna“, která byla poznamenána dramatickými zvraty – husitské války, období reformace nebo násilná rekatolizace. Stín těchto událostí se nepochybně vepsal do vztahů v naší společnosti a do konfrontace s náboženskou oblastí. V novodobé historii, kdy u nás docházelo k tvrdé komunistické perzekuci, se ve Vatikánu uskutečnil Druhý koncil, který výrazným způsobem ovlivnil vnímání církve a věřících vůbec. Změna se dotkla všech. Jen málo komu se dařilo protlačit koncilní nauku přes naše uzavřené hranice. Přes všechna tato omezení a restriktce se dospělý člověk vždy nacházel v centru zájmu církve.

Úkolem první části této práce je shrnout vývoj katecheze v počátcích křesťanství, tj. kam sahají kořeny katecheze a jakým způsobem docházelo k jejímu šíření, kde je toto téma obsaženo v dokumentech magisteria církve. V neposlední řadě je třeba se zeptat na výzvy, které v dnešní době stojí před katechezí.

1.1. Katecheze dospělých v původní praxi církve

Katecheze je odjakživa posvátnou činností a neodvolatelným právem církve.¹ Povinnost katecheze plyne z Kristova příkazu, jenž se vztahuje zvláště na povolání k pastýřské službě. Je také právem z teologického hlediska, poněvadž každý pokřtěný nabývá právo na vyučování a výchovu ve víře. Podle deklarace o náboženské svobodě může každý člověk bez nátlaku ze strany jednotlivců, skupin nebo jakékoliv jiné moci, svobodně hledat a přijmout náboženskou pravdu.²

Základním úkolem církve v prvních stoletích, který přenechal Ježíš Kristus svým apoštolům, nebylo budování a vytváření sítě chrámů, kostelů a míst setkávání

¹ Srov. CT 14.

² Srov. DH 2.

k modlitbě, ale šíření jeho nauky.³ On dal počátek Božímu Království na zemi a tak jako sám procházel okolní města a učil, vyžadoval rovněž od svých následovníků, aby učili všechny národy a vedli je k tomu, aby zachovávali vše, co on přikázal.⁴

Teprve ke konci II. a na začátku III. století se znovu objevuje slovo katecheze a je především spojeno s přípravou na křest.⁵ Než se vytvořila praxe katechumenátu, používalo se záměnně slova katecheze⁶ spolu s hlásáním dobré zprávy, šířením a službou slova, evangelizací, učením nebo předáváním svědectví. Všechna tato označení mají mnoho společných prvků a nelze je od sebe jednoznačně oddělit. Také proto, že v podstatě plní stejnou nebo podobnou funkci. I když se v Novém zákoně slovo katecheze vyskytuje jen zřídka, a to ještě v přeneseném významu,⁷ nikdy není spojováno s funkcí, která se později přijala v tradici církve, jejímž hlavním úkolem se stala výuka víry.⁸ Církev ve XX. století nám jej opět připomíná v souvislosti s křesťanskou iniciací a spojuje s tím, co je a nikdy nepřestalo být hlavním úkolem celého společenství věřících, s předáváním víry.

Apoštolové vycházejí z Jeruzaléma do světa a hlásají radostnou zvěst. Jejich hlavními posluchači jsou dospělí lidé. Jsou vyzváni k obnově života a obrácení. Změna vede následně k přijetí víry a svátosti křtu. Spolu s ostatními pokřtěnými jsou připojeni do společenství křesťanů. Schéma průběhu prvotní katecheze se dá shrnout do základních bodů: hlásání slova, prohloubení víry a křest, naslouchání učení apoštolů a společná modlitba, život ve společenství a lámání chleba.⁹ V ústním podání těch, které si Ježíš sám povolal, je obsaženo vše, co Božímu lidu prospívá k růstu víry a svatému životu.¹⁰ Je zřejmé, že přijetím svátosti křtu katecheze nekončí, ale neustále se opakuje a má dynamický ráz. Vede k dalšímu prohlubování znalostí křesťanské nauky skrze výuku a k bližšímu vztahu ke Kristu, zvláště v eucharistii. Neustálým pronikáním do

³ Srov. MOVILLA, Secundino. *Od katechumenatu do wspólnoty: wprowadzenie teologiczno-duszpasterskie*. Warszawa: Instytut wydawniczy Pax, 1990, s. 133.

⁴ Srov. CT 1; Srov. Mt 28,19.

⁵ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003. s. 29.

⁶ κατηχώ -ειν, (fec. katechó, -ein) = kolem zníti, vyučovati, poučovati, uvědomiti.

⁷ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 49.

⁸ Srov. MURAWSKI, Roman. *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostolskich*. Warszawa: Wydawnictwo salezjańskie, 1990, s. 36.

⁹ Srov. MOKRZYCKI, Bronisław. *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*. Warszawa: ATK, 1983, s. 39.

¹⁰ Srov. DV 8; VKD 13.

tajemství církve se každý nově přijatý a pokřtěný nejen stává posluchačem, ale také svědkem víry a prostředníkem v jejím předávání.¹¹

Dokud apoštolové žili, plnili trojí poslání: byli očitými svědky působení a zmrtvýchvstání Ježíše, garanty správnosti výkladu víry a formátory založených místních církví. Po jejich smrti dva poslední úkoly přejímá vzniklé společenství křesťanů. Garanci důvěryhodnosti znamení spásy vždy zajišťuje Duch svatý,¹² který působí od počátku církve a „skrze kterého zaznívá živý hlas evangelia v církvi a skrze ni ve světě, uvádí věřící do veškeré pravdy a působí, aby v nich Kristovo slovo přebývalo v celém svém bohatství.“¹³

U počátků křesťanské nauky nemůžeme ještě hovořit o celistvém výkladu doktríny víry, poněvadž hlasatelé a posluchači neměli k dispozici žádné sepsané příručky. Moc evangelijního hlásání byla potvrzována svědectvím vlastního života. Apoštolové svědčili o Pánu Ježíši, kterého viděli, se kterým pobývali, dotýkali se ho,¹⁴ naslouchali mu a byli svědky jeho působení a uzdravování. Jejich evangelizační působení bylo také potvrzováno znameními a zázraky,¹⁵ které konali ve jménu Ježíše. U něho vidíme první způsob katecheze. Je předávána obvykle, skrze mluvené slovo. Cílovou skupinu tvoří zástupy posluchačů. Hlavní náplní učení je nauka o obrácení, křtu a očekávání příchodu Božího Království.¹⁶

Další generace hlasatelů se musela spokojit s ústním podáním tradice a odvolávat se na historickou postavu Ježíše, se kterým se už osobně nesetkala. Na pomoc jim přicházejí první psané materiály a příručky. Důvodem jejich vzniku byla potřeba shrnout nauku o základech víry a dát do ruky pomůcku katechetům, kteří byli zodpovědní za přípravu katechumenů. Mnohé z nich bylo třeba od základů seznámit s křesťanskou naukou a pravdami, které jsou pro víru křesťanů zásadní.¹⁷ Dospělí se stávají přímými adresáty katecheze, která má charakter kérygmatu a doposud neztrácí evangelizační nádech¹⁸ a zvláště čistě christocentrický charakter.¹⁹

¹¹ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 30.

¹² Srov. MOVILLA, Secundino. *Od katechumenatu do wspólnoty*. s. 133.

¹³ DV 8.

¹⁴ Srov. 1J 1,1.

¹⁵ Srov. Sk 2,22.

¹⁶ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 30.

¹⁷ Srov. AUGUSTIN. *O náboženském vyučování katechumenů* (*De catechizandis rudibus*). In AUGUSTIN: *Katechetické spisy*. Praha: Krystal OP, 2005, s. 12.

¹⁸ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 35.

¹⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 32.; CT 5.

Z prostředí ovlivněného pohanskou mytologií se objevují obavy z přijetí křesťanství a spolu s tím i silné protiargumenty. Hlásání Ježíšova zmrtvýchvstání jako historické skutečnosti neuspokojovalo zastánce mytologie, v níž se nevyskytuje žádná vazba na konkrétní dějiny, nýbrž pouze na symbolická gesta, a nikoliv na mluvené slovo.²⁰ Taková reakce pohanů je již patrná z Pavlovy promluvy na Areopagu.²¹

Začínají se tvořit dva základní proudy katecheze. Jedním z nich je katecheze připravující na křest. Někdy se jí také říká evangelizace, protože jejím účelem je vlastně zvěstovat evangelium a vyzývat ke konverzi.²² Druhá je katecheze po přijetí křtu.²³ První z nich přímo navazuje na Ježíšova slova: „Jděte do celého světa a kaďte evangelium všemu stvoření. Kdo uvěří a přijme křest, bude spasen; kdo však neuvěří, bude odsouzen.“²⁴ Apoštolové jsou zvláště posláni k nevěřícím, k pohanům a k těm, kteří jsou vůči víře lhostejní. Jejich kázání má přimět posluchače ke změně života. Konverze a přijetí víry je vždy spojeno s rozhodnutím o obrácení. Pro ty, kdo se nechali pokřtít, začíná nová etapa života. Od chvíle přijetí do křesťanského společenství má jejich život směřovat ke konečnému rozhodnutí pro život z víry v Krista.²⁵ Křestní katecheze přiváděla na cestu vnitřní proměny. Těm, „kdo uvěří“²⁶ je věnována pokřestní katecheze a celoživotní formace.

V dnešní době jsou hranice mezi těmito katechetickými proudy stěží určitelné. Je to závislé na duchovním vývoji lidí, kteří žádají o katechezi. Někteří jedinci potřebují nejprve pravé obrácení, aby pak mohli nastoupit na cestu katechumenátu. V misijní činnosti církve tuto úlohu plní prekatechumenát, jehož cílem je zjištění stavu připravenosti kandidáta k přijetí do skupiny čekatelů na křest. Výuku tvoří především předání kérygmatu nazývané prekatechezí. Přijetí mezi katechumeny následuje teprve po pevném rozhodnutí se pro víru.²⁷

Kristův příkaz obsahuje výzvu k přijímání nových učedníků a jejich připojování do společenství.²⁸ Původní evangelizační procesy neodmyslitelně vedou k vytváření a formování křesťanských obcí. Motivací pro vznik a kritériem pro rozvoj těchto společenství je evangelijní nadšení, jež je výsledkem přijetí vykupitelské smrti Ježíše

²⁰ Srov. MOVILLA, Secundino. Od katechumenatu do wspólnoty. s. 16.

²¹ Srov. Sk 17,32.

²² Srov. VDK 61.

²³ Srov. MURAWSKI, Roman. Katecheza chrzcielna. s. 47.

²⁴ Mk 16,15-16.

²⁵ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 36.

²⁶ Mk 16,16.

²⁷ Srov. VDK 62.

²⁸ Srov. Mt 28,19.

Krista. Žádný ze členů této komunity se necítí být sám. Společné přebývání se centralizuje kolem stolu slova, v lámání chleba, bratrském společenství a hlásání radostné zvěsti.²⁹ Vůle prožívání bratrského a sesterského společenství boří hranice původu, rasy a pohlaví.³⁰ Setkání prostoupené láskou je zkouškou ryzosti víry a utvrzujícím prvkem vzájemné jednoty.³¹

Nová společenství a hlásání víry se rozšiřují rychlým tempem, poněvadž první křesťané považují za jeden z nejdůležitějších úkolů přivést ke Kristu všechny ostatní, s nimiž se stýkají. Jejich misionářská činnost nebyla diktována shora, ale vychází z vlastní vnitřní potřeby katechizovat ostatní. Z toho vyplývají dvě důležité skutečnosti: hlásání muselo mít základ ve společném prožívání vnitřního života, zvláště života z modlitby uvnitř společenství, a skutečnosti, že ono společenství bylo otevřeno k přijetí nových členů. Evangelizační strategie u prvních křesťanů nespočívala v zakládání misijních institucí, škol a utváření metodiky kazatelské činnosti. Vnitřní vděčnost za své vyvolení, zodpovědnost před Bohem a starost o spásu svých blízkých byla hlavním motorem jejich působení.³²

Do této katechetické činnosti se samozřejmě zapojovali putovní hlasatelé radostné zvěsti. Důležitou skutečností zůstává, že nebylo podstatné být misionářem v pravém smyslu slova, nýbrž být svědkem. Mezi těmito mnoha misionáři existovalo jisté pouto, díky kterému měli pocit, že jsou členy jedné církve.³³

Poselství spásy bylo přinášeno hlavně nekřesťanskému světu s nabídkou a výzvou k přijetí víry a křtu. Misijním vzorem se stal svatý apoštol Pavel, který se vydává na cesty, zpravidla tam, kde ještě nikdo nehlásal evangelium.³⁴ Během svých cest navštěvuje hlavní střediska římského impéria, navštěvuje v nich synagogy a stará se o nově založené obce. Ostatní misionáři jdou také do synagóg, a kromě toho se setkávají v soukromých domech. Pravidlem působení prvotní církve bylo začínat od židovských center.³⁵ První katecheté (apoštolové) tímto způsobem rozšiřovali počet těch, kteří potom sami katechizovali. Můžeme říci, že hlasatelů bylo tolik, kolik bylo věřících. Přičemž každý vysvětloval evangelium na základě vlastních zkušeností, jak jej chápe a prožívá a vždy si byl vědom, že zodpovědnost za jeho hlásání nese celé

²⁹ Srov. CT 10.

³⁰ Srov. Ga 3,28.

³¹ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 38-39.

³² Srov. *Tamtéž*. s. 42.

³³ Srov. MURAWSKI, Roman. *Katecheza chrzcielna*. s. 126.

³⁴ Srov. CT 11.

³⁵ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 44.

společenství, které bylo garantem pravdy. Křesťanství se tímto způsobem šířilo v rodinných kruzích, mezi přáteli, v modlitebnách, v domech i na ulicích.

Apoštolové si byli také vědomi, že jsou posláni k různým lidem a do různých prostředí. Jejich nauka se proto musela přizpůsobit posluchačům s ohledem na jejich stupeň vzdělání a životní úroveň. Z podrobného zkoumání evangelií je patrné, že jejich autoři psali svoje díla se zaměřením na určitou skupinu adresátů, jimž byla určena. Jan Pavel II. toto tvrzení shrnuje: „Evangelia, než byla sepsána, byla již výrazem ústního vyučování předávaného křesťanským obcím, rovněž (...) vykazují zřetelnou katechetickou strukturu. Což se líčení svatého Matouše nenazývá evangeliem katechety a Markovo evangeliem katechumena?“³⁶

Dlouhý celoživotní formační proces vyžaduje, aby byl křesťan duchovně doprovázen. Cílem je vzrůst v bratrské lásce. Místem pro realizaci je společenství uvnitř církve. Nalezení společné základny, na které pak mohli posluchači budovat svou víru, bylo známkou úspěchu a počátkem inkulturace.³⁷

Specifikum křesťanské cesty ukazuje z jedné strany na vzrůst ve zkušenostech víry, ale také předpokládá postupné dozrávání v ní. V tom spočívá úkol vstupování do křesťanského života. Křesť určoval směr oné cesty, na které byl opětovně prožíván a prohlubován. Mezi svátostí křtu, hlásáním slova a zráním ve víře existovalo úzké spojení, které dávalo napětí celému procesu vzrůstu.³⁸

Každý další krok víry postupně vedl k přijetí Božího slova a jeho použití v životě podle zralosti a různosti jednotlivých lidí. Rozdílné je uplatňování v dětském věku, v mladosti, v dospělosti, ve stáří.³⁹ „Úlohou katecheze je napomáhat zrodu a rozvoji tohoto života víry v průběhu celé lidské existence až k úplnému pochopení zjevené pravdy a jejího včlenění do lidského života.“⁴⁰

Katechetická služba směřuje k objasňování a předávání tajemství víry. Má uvádět k poznání zjevené pravdy spolu s prvky náboženské vědy a do historického kontextu. S jistotou lze říci, že je základní a odvěkou formou činnosti církve. Projevuje se v ní prorocké charisma: být svědkem a hlasatelem. Rodinná katecheze – katecheze

³⁶ CT 11.

³⁷ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 45.

³⁸ Srov. MURAWSKI, Roman. Katecheza chrzcielna. s. 112.

³⁹ Srov. 1J 2,12-14; Tt 2,2-10.

⁴⁰ VKD, 30.

dospělých ve vztahu ke svým dětem – svědčí o všeobecné účasti Božího lidu v prožívání tohoto charismatu podle vzoru samého Krista.⁴¹

V průběhu II. století se postupně rodí instituce katechumenátu jako přípravy na křest pro nově obrácené. Vhodným místem pro tuto činnost se stává společenství. Na iniciační proces lze nahlížet ve dvou aspektech: ze strany skupiny, která nového člena přijímá, a ze strany přijímaného. První má za úkol předat určitý vzor chování a ukázat místo ve společnosti, přijímaný se na základě své autotransformace proměňuje v nového člověka. Z druhé strany neofyta získává nové postavení ve společnosti a nový smysl života, čímž obohacuje společenství, které ho přijalo. Ve skutečnosti pokaždé, když se skupina obohacuje novými členy, nově objevuje svoji identitu a sama se obnovuje.⁴²

Je třeba pozitivně zhodnotit schopnost katecheze přizpůsobit se procesu dozrávání člověka. Je zřejmé, že způsob katecheze se odvíjel od konkrétních mezilidských vztahů. Vnímavost prvních křesťanů se ujala zvláště v pedagogickém poměru mezi učitelem a žákem. Katecheze se přizpůsobovala věku dospělého. Díky vzniku katechumenátu se změnil charakter výuky. V apoštolských dobách mělo hlásání slova charakter kérygmatu a vedlo k obrácení se k osobě Ježíše Krista. Katechumenát už byl více zaměřen na morální a doktrinní formaci,⁴³ která měla zajistit základy k schopnosti pevně setrvat ve víře.

Vzniklá situace ukázala, že nejenom křesťané, ale i církve se rozvíjela a zdokonalovala. Došlo k oddělení evangelizace, která převzala úkol dovést posluchače k obrácení. Katechetická výuka zase připravovala ke křtu. Katechumenát se stal obdobím reflexe a zkoušky, naopak katecheze časem trvalé formace.⁴⁴

To, co nikdy nevymizelo z povědomí prvotní církve, byla skutečnost, že se skládala nejenom z lidského prvku, ale také z prvku božského. Na počátku sice převládal prvek lidský, který kladl větší důraz na podmínky přijetí do katechumenátu, povinnost mít ručitele, podporu ze strany kmotrů a přístupování ke zkouškám. Později se ale začalo více zdůrazňovat působení Boha, kterému přece církve náležela. Projevovalo se to zejména v modlitbě, ve vkládání rukou a prováděním exorcismů za přítomnosti biskupa.

⁴¹ Srov. STALA, Józef. Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła od Soboru Watykańskiego II. Tarnów: Polihymnia, 2009, s. 41.

⁴² Srov. MOVILLA, Secundino. Od katechumenatu do wspólnoty. s. 14.

⁴³ Srov. MURAWSKI, Roman. Katecheza chrzcielna. s. 124.

⁴⁴ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 60.

To ale vůbec neznamenalo, že by zaniklo vědomí povinnosti přijímat kandidáty, kteří měli projevit svou víru a ochotu obrácení.⁴⁵

Křesťan se po ukončení katechumenátu a přijetí svátosti křtu stával členem komunity, ve které měl své místo a mohl se mnoho dalších let rozvíjet. Společenský rozměr se projevoval také ve svátosti pokání. Hříšností jednoho člena bylo postiženo celé společenství, pozvednutí jednoho bylo posilou pro ostatní. Jednota s Kristem se navenek projevovala jednotou křesťanů mezi sebou navzájem.⁴⁶

Spásné působení církve bylo v prvních stoletích závislé na všech křesťanech. Soustředění pozornosti bylo zaměřeno na dozrání dospělého člověka ve společenství a záleželo na mnoha faktorech. Ve starověku cílem výchovy ovlivněné helénskou kulturou byla morální formace člověka. Náboženská výchova měla vést k sjednocení s božstvem. V řeckém pojetí slova se výchova⁴⁷ nevztahovala přímo na děti, ale na dospělé, kteří měli za úkol své děti nechat dozrát. Zkrátka: „výchova se soustřeďovala na osobu dospělého, avšak výchova dětí byla úkolem rodičů.“⁴⁸

Křesťanství tento způsob výchovy převzalo a namísto židovské synagógy se místem setkávání stal rodinný dům. V něm se vytvářel rodinný prostor a vzrůstala víra. Katechetická činnost se tedy centralizovala kolem domu, ve kterém se také slavila eucharistie a hlásalo slovo.⁴⁹ Proto byla katecheze v prvotní církvi nazývaná katechezí rodinnou nebo domácí. Byla určena pro všechny, kteří v domě bydleli a vzájemně na sebe výchovně působili. Nicméně základní úlohu v něm plnili dospělí, hlavně ti, kteří byli zodpovědní za dům a za rodinu. Rodiče se stávali opatrovníky a učiteli.⁵⁰

Je třeba zdůraznit, že pouze dospělí byli schopni zodpovědně se rozhodnout pro změnu života a setrvat v ní. Jen oni mohli přijmout křest a nechat se zralým způsobem poddat působení Ducha svatého na cestě k vlastní dokonalosti a spolubudování společenství. Pokud přijímaly křest také děti, bylo to proto, že je přijímal celý dům. Stávalo se na počátku, že kandidát horlivý ve víře byl před křtem krátce poučen a jeho další znalosti byly prohlubovány po křtu. Vznikající katechumenát už vyžadoval přípravu po stránce morální a rozumové. Pokud byl žadatel ještě nedozrálý, křest mohl být odložen na pozdější dobu. Některé z nich nazývá svatý Augustin „prostými“.⁵¹

⁴⁵ Srov. MOVILLA, Secundino. Od katechumenatu do společnosti. s. 78-79.

⁴⁶ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 65.

⁴⁷ παιδεία (řec. paideia) = výchova, vyučování, výcvik, vzdělání.

⁴⁸ KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 67.

⁴⁹ Srov. Sk 2,46; 9,11; 11,11; 20,20; 21,8.

⁵⁰ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 69.

⁵¹ Srov. AUGUSTIN. O náboženském vyučování katechumenů. s. 23.

Mohli to být lidé nevzdělaní, vzdělaní ve svobodných vědách, anebo vzdělaní jen povrchně, nicméně na cestě víry ještě začátečníci. Proto bylo zapotřebí dovést je ke zralosti ve víře.⁵²

Doprovázením byli pověřeni kmoťři – křestní rodiče, kteří měli za úkol bdít nad kandidátem během celé doby trvání katechumenátu a osobně se za něj zaručit. Aby mohli být ručiteli, sami dříve museli projít cestou obrácení.⁵³ Opravdové obrácení mělo základní význam pro celý proces proniknutí do křest'anství. Církev nepřijímala do výuky nikoho bez přípravy a jenom dozrálé rozhodnutí stát se křest'anem⁵⁴ dávalo možnost nechat se zapsat do katechumenátu. Jedině u dospělých existovala naděje, že dlouhodobá příprava a zkušenost křtu povede k opravdové proměně života. Společně s přijetím křtu byl novokřtěnec uveden do společenství, v němž se stával účastníkem eucharistie.⁵⁵

Katecheze dospělých navazovala na problémy každodenního života a snažila se na ně odpovídat. První autoři, kteří píší o katechizaci, např. svatý Augustin, Hippolyt Římský, Pacián z Barcelony, Klement Alexandrijský a jiní, si byli vědomi tohoto nebezpečí, a proto ve svých dílech⁵⁶ nabádali k vnitřnímu klidu, odvaze a vytrvání ve zkouškách.

Poněvadž se křest'anská katecheze týkala celého domu, proto byli rodiče pověřeni náboženskou výchovou svých dětí. Starost církve o tuto oblast byla tak veliká, že v případě duchovní nezralosti rodičů, měli být jejich výchovou pověřeni jiní dospělí. Z důvodu hromadného přílivu kandidátů ke křtu ve IV. století se křest'anští rodiče ocitají v situaci, kdy se nemohli účastnit stálé katecheze, a tím se jí nedostávalo ani jejich dětem. Ty děti, které byly zapsány do katechumenátu, ale nikdo se nestaral o jejich duchovní růst, se proto stávaly doživotními katechumeny. Ve skutečnosti takový dospělý, který nebyl obrácen, neměl ani chuť být pokřtěn. Problém slabé víry vznikl následkem zániku katecheze dospělých.⁵⁷

⁵² Srov. MURAWSKI, Roman. *Katecheza chrzcielna*. s. 54.

⁵³ Srov. Tamtéž. s. 155.

⁵⁴ Srov. AUGUSTIN. *O náboženském vyučování katechumenů*. s. 20.

⁵⁵ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 75.

⁵⁶ Sv. Augustin. *De catechizandis rudibus*; Hippolyt Římský. *Apoštolská tradice*; Pacián z Barcelony. *Křestní katecheze*; Klement Aleksandrijský. *Který boháč bude spasen?*

⁵⁷ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 78.

1.2. Dokumenty magisteria

Dříve než se podíváme na přehled konkrétních dokumentů magisteria z období sedmdesátých let XX. století, nahlédněme do časů, kdy se o potřebě katecheze opět začíná mluvit v souvislosti s krizí víry a vědomostí o ní. Na prahu novověku dochází k poklesu náboženského života. Tridentský koncil ve svých konstitucích a dekretech staví katechezi do popředí zájmu. Katechetická služba z něho a z dalších koncilů čerpá novou sílu.⁵⁸ Nevědomost věřících byla příčinou „různých herezí, nepořádku a nemravnosti.“⁵⁹ Tridentinum ukládá povinnost farářům alespoň o nedělích a svátcích hlásat slova spásy, napomínat a nabádat ke zbavení se neřestí pro uniknutí věčnému trestu a obdržení nebeské slávy. V té době se náboženské vzdělání vyučuje formou farních katechezí. Tento způsob v podstatě přetrvává až do časů po polovině XX. století, byť v různě vypadající formě v jednotlivých krajích, ať už z důvodu historických nebo kulturních proměn či krizí a věroučných nedostatků.⁶⁰ Vynalezení knihtisku umožnilo šíření katechismu v podobě tištěného tzv. římského katechismu a menších katechismů, v nichž jsou zahrnuty pravdy, přikázání a nauka o svátostech. Jako příručku pro výuku jej používali především kněží. Striktně teologická formulace pravd víry, málo známé výrazy a slabé biblické usazení ukazovalo na limity, jaké s sebou nesla tištěná forma knihy. Výchova ve víře doplňovaná rodinným a společenským prostředím byla nějakým způsobem náhradou za úbytky v katechezi tehdejší doby.⁶¹

Za první katechetickou zkoušku na našem území bychom mohli považovat nařízení o zavedení výuky katechetiky do teologických škol, které vydává rakouská císařovna Marie Terezie v roce 1774.⁶² Zhruba osmdesát let před Druhým vatikánským koncilem dochází v církvi k expanzi nových hnutí. Rozvíjí se bádání v oblasti biblických věd, do popředí se dostává nauka patristiky, působí už ekumenické, liturgické a katechetické hnutí. Na podnět papeže svatého Pia X. vychází v roce 1905 encyklika *Acerbo nimis*, dva katechismy a v roce 1935 dekret *Provido sane*. Na rok 1950 je svolán do Říma mezinárodní katechetický kongres. Lidé jsou citliví na otázky tehdejší doby týkající se katecheze. Cítí potřebu obnovit náboženskou výuku. V centru zájmu se ocitá způsob výuky dítěte s ohledem na jeho stupeň rozvoje. Vznikají pedagogické proudy, zvláště

⁵⁸ Srov. CT 13.

⁵⁹ ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. Praha: Portál, 2008, s. 42.

⁶⁰ Srov. VDK 2.

⁶¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 43.

⁶² Srov. Tamtéž. s. 8.

v alternativních typech škol,⁶³ např. waldorfská škola,⁶⁴ montessoriovská škola,⁶⁵ freinetovská škola,⁶⁶ jenská škola⁶⁷ nebo daltonská škola.⁶⁸ Liturgická hnutí zavádí do katecheze gesta, symboly převzaté z liturgie, zpěv. Představitelé kérygmatického hnutí žádají návrat ke katechetické církevní tradici, aby byla katecheze opět vnímána jako výchova ve víře,⁶⁹ a také aby se návratem k původnímu myšlení stala tím, čím byla od počátku: kérygmatem a radostnou zvěstí o Ježíši Kristu.

Velikou událostí v životě církve a její obnově byl Druhý vatikánský koncil. Je překvapující, že se ani jeden koncilní dokument nezabýval zevrubně otázkou katecheze. Krátce se o ní zmínil dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* podnětem: „... aby se víra – jako cíl katechetického vyučování – osvětlená naukou, stala živou, uvědomělou a činnou. Biskupové mají bdít nad tím, aby se vytrvale poskytovala (...) dospělým; aby se při tomto vyučování dodržoval náležitý řád a metody odpovídající nejen (...) věku a životním podmínkám posluchačů.“⁷⁰ V závěru zmiňovaného dokumentu se ještě objevila žádost, aby byl vypracován direktář pro katechetickou výchovu křesťanského lidu, jenž má obsahovat základní zásady a rozvrh této výchovy.⁷¹ Při zpracování se mělo přihlídnout k připomínkám komisí a koncilních otců.⁷²

Jak bylo zmíněno, Druhý vatikánský koncil se přímo nezaobíral problémem katecheze. Deklarace o křesťanské výchově *Gravissimum educationis* (28. října 1965) mluví o katechezi jen okrajově, a to spíše v kontextu výchovy v katolické škole a rodině, kde dospělí, tj. rodiče, mají za úkol vytvořit prostředí prochnuté láskou a oddaností Bohu a lidem.⁷³ Pro správný morální rozvoj mají být dítěti autoritou a svým dospělým a vyzrálým chováním vzorem.⁷⁴

⁶³ Srov. PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy*. (2. upr. vyd.) Praha: Nakladatelství Portál, 1996. s. 24-31.

⁶⁴ Zakladatel: Rudolf Steiner (1861-1925), rakouský filosof a pedagog. Jeho koncepce školy je nazývána antroposofie.

⁶⁵ Zakladatelka: Marie Montessori (1879-1952), italská lékařka, pedagožka. Vymyslela způsob výuky, při němž se děti zapojují do výuky. Její princip lze shrnout do požadavku dítěte vůči vychovateli: „Pomoz mi, abych to mohl udělat sám.“

⁶⁶ Zakladatel: Célestin Freinet (1896-1966), francouzský učitel. Myšlenka tzv. pracovní školy s heslem „Z života, pro život, práci.“

⁶⁷ Zakladatel: Peter Petersen (1884-1952), německý pedagog. Koncepcí výuky ve škole je syntéza různých vývojových linií mezinárodního reformně pedagogického hnutí.

⁶⁸ Zakladatelka: Helen Parkhurstová (1887-1973), americká učitelka, spolupracovala s M. Montessori. Principy výuky: svoboda žáka, vlastní zodpovědnost, spolupráce, samostatnost žáka.

⁶⁹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 44.

⁷⁰ ChD 14.

⁷¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Tamtéž*. s. 44.

⁷² Srov. ChD 44.

⁷³ Srov. GE 3.

⁷⁴ Srov. ROGOWSKI, Cyprian: *Edukacja religijna. Założenia – uwarunkowania – perspektywy*

Koncil tím způsobem zapříčinil, že se pastorační praxe zaměřila i na sociální a společenské otázky, uvnitř kterých se nacházel dospělý člověk. Poprvé se v ucelené formě objevuje téma katecheze dospělých ve *Všeobecném katechetickém direktoriu* ze dne 11. dubna 1971.⁷⁵

Postupně se začínají objevovat další dokumenty. *Uvedení do křesťanského života* (6. ledna 1972); posynodální exhortace papeže Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975).⁷⁶ O několik let později vychází v roce 1979 apoštolská exhortace *Catechesi tradendae*.⁷⁷

Do výčtu děl, jež svým významem napomáhají katechezi, připojuje *Všeobecné direktorium pro katechizaci* encykliky *Redemptor hominis* (4. března 1979) a *Dives in misericordia* (30. listopadu 1980), dále exhortaci *Familiaris consortio* (22. listopadu 1981), encykliku *Dominum et vivificantem* (18. května 1986) a posynodní apoštolský list *Christifideles laici* (30. prosince 1988).⁷⁸

Mezinárodní katechetická komise vydává v roce 1990 dokument *Katecheze dospělých v křesťanském společenství*.⁷⁹

Do „korpusu“ dokumentů značného významu je třeba započítat encykliku papeže Jana Pavla II. *Redemptoris missio* (7. prosince 1990) a *Katechismus katolické církve* (11. října 1992).⁸⁰

V roce 1997 je vydáno *Všeobecné direktorium pro katechizaci*, které pojednává o katechezi v obecné rovině.⁸¹

Objevují se také další, neméně významné publikace vydávané různými kongregacemi a místními biskupskými konferencemi.

Počet vyjmenovaných dokumentů zobrazuje, jak velikou váhu přikládala církev na katechezi dospělých v posledních třiceti letech minulého století. Bylo třeba zviditelnit základní postavení a roli dospělého, aby se mohl zodpovědně zapojit do života a rozvoje církve. To od něj vyžadovalo určitou formaci, která se nemohla spokojit jen s obecnými

rozvoju Lublin: TN KUL, 2002. s. 28.

⁷⁵ Srov. MISIASZEK, Kazimierz. Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 32.

⁷⁶ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 46.

⁷⁷ Srov. MISIASZEK, Kazimierz. Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła. s. 32.

⁷⁸ Srov. VDK 3 – 7.

⁷⁹ Překlad názvu autorem – dílo zatím nebylo přeloženo do českého jazyka.

⁸⁰ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 46.

⁸¹ Srov. MISIASZEK, Kazimierz. Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła. s. 32.

základy, ale měla ukázat aktuální problémy, naděje a touhy člověka. Současně se měl přesvědčit, že nabízená křesťanská výchova mu dává místo ve společenství církve.⁸²

Poselství, které Druhý vatikánský koncil zanechal, se týká základu identity katecheze: Božího slova, víry a církve.⁸³ Změny, ke kterým došlo, měly zásadní vliv na model náboženského směru. Církev se rozhodla pro trojí dialog: se světem – v pastorální konstituci *Gaudium et spes* (7. prosince 1965); uvnitř církve – ve věroučné konstituci *Lumen gentium* (21. listopadu 1964); a v dialogu mimo církev – v dekretu o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (21. listopadu 1964) a deklaracích *Nostra aetate* (28. října 1965) a *Dignitatis humanae* (7. prosince 1965).⁸⁴ Průkopnickou změnou v myšlení byla otevřenost ke světu a k druhému člověku.

Konstitucí *Gaudium et spes* se církev otevírá ke komunikaci dokonce i s těmi, kteří do ní nepatří. Jde v ní o připravenost naslouchat, vzájemně se poznávat a nebát se otevřít náboženským hodnotám. „Mnoho našich současníků, (...) má obavu, že by těsnější spojení mezi lidskou činností a náboženstvím ohrožovalo autonomii lidí, společenských skupin (...) Stvořené věci a společenské útvary mají vlastní zákony a hodnoty, které má člověk poznávat, používat jich a pořádat je (...); nejenže to vyžadují dnešní lidé, je to i shodné s vůlí Stvořitele.“⁸⁵ Druhým bodem byla starost o náplň učení, která by měla brát v úvahu životní situaci katechizovaných. Hned na začátku se o tom říká: „Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu.“⁸⁶

V dogmatické konstituci o církvi se píše: „Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva. Proto navazuje na jednání předešlých koncilů a má v úmyslu zřetelněji objasnit všem svým věřícím i celému světu svou podstatu a své všeobecné poslání.“⁸⁷ Z ní vyplývá, že se jedná o zásadní změnu v nastavení církve vůči křesťanům jiných vyznání, nekřesťanům, a vůbec všem ostatním lidem dobré vůle.

Protože na základě křtu jsou si všichni křesťané rovni a na rovině prorocké mají spoluúčast ve vyznávání víry a svědectví vlastního života, objevila se otázka: kde a jakým způsobem se má ubírat náboženské vzdělávání? Doposud bylo hlásání víry

⁸² Srov. MISIASZEK, Kazimierz. Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła. s. 33.

⁸³ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 45.

⁸⁴ Srov. ROGOWSKI, Cyprian. Edukacja religijna. s. 14–15.

⁸⁵ GS 36.

⁸⁶ GS 1.

⁸⁷ LG 1.

rezervováno pro učitelský úřad církve. Nyní jsou hledáním pravdy pověřeni všichni věřící.⁸⁸

První reakcí na koncilní konstituci *Gaudium et spes* na poli katechetiky bylo *Všeobecné katechetické direktorium*, jehož úkolem bylo nastínit pastorační a teologické zásady učení církve. V direktoriu sice převládá aspekt teoretický, nicméně se také pokouší navrhnout praktická řešení.⁸⁹ Tímto se snaží vyhnout novátorským extrémům, které se objevily u různých průkopníků katecheze v pokoncilním desetiletí. Některé nové aktivity, hledání a experimentování s sebou přinášely konflikty, pocity frustrace a napětí.⁹⁰

Kategorii osob, pro kterou je direktorium zaměřeno, nelze jednoznačně určit. Péči mají být zahrnuty všechny věkové skupiny, avšak za hlavní formu katecheze, ke které směřují všechny ostatní, je třeba pokládat katechezi dospělých, na níž se mají duchovní pastýři zvláštním způsobem zaměřit. Katecheze má splňovat tři úkoly: uvedení (*initiatio*), výchovy (*educatio*) a vyučování (*institutio*).⁹¹

Objevují se také první oficiální požadavky pro obnovení katechumenátu dospělých a pro jeho lepší přizpůsobení současnosti.⁹² Dochází k prvním pokusům o jeho obnovu, zatím však pouze v rozsahu cílů a náplně, nikoli však metod. Použitý termín „pro dospělé“ ještě neznamena, že se jej mají zúčastnit aktivně.⁹³ Doposud se v dokumentech zdůrazňuje spíše formace katechetů. Změna přijde o několik let později v apoštolské exhortě *Catechesi tradendae*: „Křesťanské společenství by nedokázalo udělovat stálou a plynulou katechezi bez přímé a osvědčené účasti dospělých, ať už je jim katecheze určena, anebo jsou sami jejími šířiteli.“⁹⁴

Před rokem 1979 se objevily ještě dva důležité dokumenty. Obřad *Uvedení do křesťanského života (UDKŽ)*, který sledoval dva cíle: splnit koncilní požadavek obnovení katechumenátu dospělých⁹⁵ a dát k dispozici ucelený obřad katechumenátu, který je podle vzoru prvotní praxe církve. „Obřady (...) jsou určené pro dospělé, kteří slyšeli hlásat Kristovo tajemství, otevřeli své srdce Duchu svatému, vědomě a svobodně hledají živého Boha a nastupují cestu víry a obrácení.“⁹⁶ Z liturgického hlediska je

⁸⁸ Srov. ROGOWSKI, Cyprian. *Edukacja religijna*. s. 23.

⁸⁹ VKD, úvod.

⁹⁰ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheta*. s. 45.

⁹¹ Srov. ROGOWSKI, Cyprian. *Edukacja religijna*. s. 30.; VKD 31.

⁹² Srov. VKD 20.

⁹³ Srov. MISIASZEK, Kazimierz. *Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła*. s. 35.

⁹⁴ CT 43.

⁹⁵ Srov. SC 64.

⁹⁶ UDKŽ 1.

UDKŽ nejdetailnějším dokumentem týkajícím se přijetí nových členů do církve.⁹⁷ Na jeho konci byl připojen dodatek o přijetí do plného společenství katolické církve latinského obřadu těch, kteří byli platně pokřtěni v jiné křesťanské církvi.

Druhým dokumentem je exhortace *Evangelii nuntiandi*, která se stala jedním z nejdůležitějších pokoncilních katechetických dokumentů církve. Papež Pavel VI. zdůraznil význam evangelizace v moderní době, jejíž integrální složkou je také katecheze. Určitý problém spočíval ve vymezení pojmu katecheze a upřesnění její identity. Rozličnost jejich forem a typů a s tím spojených názvosloví vyžaduje objasnění. Na pomoc přichází nauka církve s dvojitým vysvětlením. Činnost církve se dělí na čtyři části: leiturgia, martyria, koinonia, diakonia. Z tohoto hlediska katecheze spadá pod znamení martyrie jakožto služba slova, a dále je třeba její význam hledat v procesu evangelizace. A proto není jen pouhým předáváním víry, ale je výchovou, jež stojí ve službě evangelizace.⁹⁸

„Katechezi a evangelizaci nelze ani od sebe odloučit, ani mezi nimi není rozpor či naopak totožnost, nýbrž se navzájem nutně spojují a doplňují. (...) je jednou ze složek celého evangelizačního procesu,⁹⁹ který je rozdělen do šesti bodů:¹⁰⁰

- svědectví vlastního života nebo svědectví beze slov; je prvním evangelizačním činem a může vyvolat řadu otázek v srdci nekřesťanů, kteří o Kristu doposud neslyšeli nebo pokřtěných nevyznávajících veřejně svou víru, či tápajících nebo hledajících;
- nepochybné hlásání radostné zvěsti vlastním životem, které je potvrzením účinnosti svědectví;
- duchovní přilnutí k pravdám; nabývá účinnosti díky vnitřnímu přijetí celým srdcem a je schopné proměnit osobní způsob bytí;
- viditelný vstup do společenství věřících; je vnější odpovědí na vnitřní rozhodnutí stát se členem církve;
- přijetí svátostí, které se prodlužují a rozvíjí zvláště v liturgických znameních;
- zapojení do apoštolátu; ten, kdo přijal evangelium se sám stává jeho svědkem a hlasatelem.¹⁰¹

⁹⁷ Srov. MOVILLA, Secundino. Od katechumenatu do wspólnoty. s. 25.

⁹⁸ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 46–47.

⁹⁹ CT 18.

¹⁰⁰ Srov. ROGOWSKI, Cyprian. Edukacja religijna. s. 31–33.

¹⁰¹ Srov. EN 21 – 24.

Uvedené složky evangelizace se navzájem obohacují a doplňují, a proto je třeba je chápat jako celek.

Na řadu přichází apoštolská exhortace *Catechesi tradendae* vydaná Janem Pavlem II. v roce 1979, jejímž úkolem bylo vlít nové nadšení do probíhajících činností v oblasti katechizace, a tím roznítit vynalézavost a činorodost v křesťanských společenstvích.¹⁰² V porovnání s encyklikou *Evangelium vitae* udivuje fakt, že papež se v *Catechesi tradendae* zmiňuje o katechumenátu pouze okrajově.¹⁰³ Jednak, když nazývá opravdovými katechumeny osoby z křesťanského prostředí, které ale nebyly ve víře vychovávány.¹⁰⁴ Dále, když zdůrazňuje úlohu společenství přijmout katechumena.¹⁰⁵ „Katechezi hrozí nebezpečí, že ztratí svou účinnost, jestliže společenství, jež je vírou a životem křesťanské, nepřijme katechumena na určitém stupni jeho výuky.“¹⁰⁶ A když připomíná předání Symbolu (souhrnu víry) při obřadech přijetí do katechumenátu.¹⁰⁷

Dokument *Katecheze v církvi* má teologicko-antropologický rozměr. Cíl a předmět katecheze vychází z podstatných úkolů církve, které jí svěřil jediný učitel Ježíš Kristus.¹⁰⁸ Písmo svaté a tradice jsou prvním hlavním pilířem, z nichž katecheze vždy čerpala svůj obsah.¹⁰⁹ Z tohoto životodárného zdroje vyplývá věrouka, liturgie a život církve.

Druhý katechetický pilíř, „nad nímž má církev bdít, je obsažen v krédu.“¹¹⁰ V dobách krize byl symbol víry opěrným bodem k získání stálosti ve víře.¹¹¹ Katechismus katolické církve z roku 1992 o něm mluví jako o prvním a základním opěrném bodě katecheze.¹¹²

Celá exhortace navazuje na koncilní myšlenky a převládá v ní personální ráz. Nachází se v ní mnohé poznámky na téma uzpůsobení katecheze potřebám a možnostem adresátů. Hledá její cesty a prostředky a navrhuje metody, jak ji provádět. Zaobírá se problémem inkulturace v souvislosti s evangelním poselstvím.¹¹³ Nezapomíná také na problém náboženské výchovy ve farnostech, rodinách, školách

¹⁰² Srov. CT 4.

¹⁰³ Srov. MOVILLA, Secundino. Od katechumenátu do wspólnoty. s. 26.

¹⁰⁴ Srov. CT 44.

¹⁰⁵ Srov. CT 24.

¹⁰⁶ CT 24.

¹⁰⁷ Srov. CT 28; UDKŽ 25b.

¹⁰⁸ Srov. ROGOWSKI, Cyprian. Edukacja religijna. s. 34.

¹⁰⁹ Srov. CT 22, 27.

¹¹⁰ CT 28.

¹¹¹ Srov. ROGOWSKI, Cyprian. Edukacja religijna. s. 35.

¹¹² Srov. KKC 188.

¹¹³ Srov. CT 53.

(zvláště veřejných a nekonfesních) a v různých hnutích. Katecheze, která je úkolem všech, má spojovat aspekty vzdělání a výchovy. Má dovolit evangeliu proniknout do mentality žáků, a tak způsobit jejich harmonickou vyrovnanost ve světle víry.¹¹⁴

Ve svém učení na to nezapomínal papež Jan Pavel II. – poutník, který v misijní horlivosti „podniká cesty až do nejzazších končin světa.“¹¹⁵ V procesu přibližování se církve směrem k ostatním lidem na celém světě a pro připomenutí stálé platnosti misijního poslání vychází z jeho pera encyklika *Redemptoris missio*.

Stálé prvky misijních cest církve se shodují s aspekty evangelizačního procesu. Při hlásání radostné zvěsti podstatné místo zaujímají instituce a jednotlivci. Jejich zvláštní povolání má vzor v apoštolech. V mnoha místech, kde pracují, jsou prvními, kteří přinášejí poselství o zmrtvýchvstalém Ježíši Kristu. Od prvních dob církve je účast laiků na šíření křesťanství jejich důležitou úlohou zvláště v rodinách, na pracovištích, v jejich sociálním a kulturním prostředí. Za zmínku stojí, že na místech, ve kterých se jejich činnost rozvíjí, vznikají nová společenství.¹¹⁶ Mezi laiky významné místo patří katechistům, jejichž práce je často nenápadná a skrytá. Díky jejich činnosti vznikaly a vzkvétaly místní církve,¹¹⁷ které rozšiřovaly počty katechistů, a spolu s nástupem nové evangelizace se tak zintenzivňovala katecheze.¹¹⁸

Po dlouhých čtyřech stoletích se objevil nový *Katechismus katolické církve*, který se stal normou pro vyučování ve víře. Svým posláním neměl nahradit místní katechismy, ale být nápomocen v sestavování nových při zachování věrnosti katolickému učení. Téma katecheze se v něm objevuje několikrát a odvolává se na dřívější magisteriální dokumenty a apoštolskou exhortu *Catechesi tradendae*. Již v předmluvě je řeč o výchově dětí, mládeže a dospělých ve víře.¹¹⁹

Začátek třetí části *Katechismu* zahrnuje požadavek, aby se jasně vysvětlilo, jakým směrem se má katecheze ubírat. K volbě správné Kristovy cesty, která vede k životu, je třeba, aby byla: katechezí Ducha svatého a milostí; katechezí blahoslavenství; katechezí hříchu a odpuštění; dále katechezí lidských a křesťanských ctností; katechezí dvojího přikázání lásky a církevní katechezí.¹²⁰ Spolu s výzvou uvedenou v textu *Kodexu kanonického práva* je zdůrazněn požadavek, aby rodiče vychovávali děti k víře

¹¹⁴ Srov. CT 69; ROGOWSKI, Cyprian. Edukacja religijna. s. 36.

¹¹⁵ EN 1.

¹¹⁶ Srov. EN 71.

¹¹⁷ Srov. CT 66.

¹¹⁸ Srov. EN 73.

¹¹⁹ Srov. CT 18; KKC 5.

¹²⁰ Srov. KKC 1697.

a zachovali si odpovědnost a výsadu je evangelizovat.¹²¹ Rodinám má ve výchově různými způsoby napomáhat místní farář a je povinen také pečovat o katechetické vzdělávání dospělých.¹²²

V poslední době se pro lepší a snadnější pochopení obšírného textu objevily jeho zkrácené verze např. *Kompendium katechismu katolické církve* a různé komentáře. Pro mladé lidi je vydán v mnoha jazycích *Youcat*.

Výčet nejdůležitějších dokumentů církve, týkajících se katecheze, uzavírá *Všeobecné direktorium pro katechizaci (VDK)*,¹²³ které pojednává o katechezi v rovině všeobecné. Oproti *Všeobecnému katechetickému direktoriu* je v něm položen důraz na katechezi dospělých, a teprve poté je řeč o katechezi dětí a mládeže. V direktoriu z roku 1971 je výchovný proces dospělého posunut až na třetí místo, za děti a mládež. Kromě toho, si VDK zachovává v podstatě stejné uspořádání. Záměrem vydání byla – na základě reflexí z minulých let – ochota nabídnout spíše úvahy a zásady, než konkrétní rady. Pro vyhnutí se chybám a omylům v katechetickém oboru je třeba správně pochopit podstatu a cíle katecheze.¹²⁴

1.3. Výzvy dnešní doby

Není žádným tajemstvím, že dynamika současného rozvoje je v celosvětovém měřítku stěží zvládatelná a kontrolovatelná. Sjednocování kultur vede k multikulturalismu, v němž se ztrácí na kontinentech nacionální originalita a odlišnost. V sociální, politické a ekonomické oblasti dochází k fenoménu globalizace. Je třeba se dívat na člověka žijícího v dnešní době s přihlédnutím k realitě, ve které žije. Především se to týká člověka, ze kterého se postupně stává homo economicus. Velmi rychle se rozšiřuje vliv masmédií a také dochází ke změnám struktury rodiny. Charakteristickými rysy současnosti jsou sekularizace, pluralismus, relativismus a subjektivismus.¹²⁵

Katecheze dospělého člověka je vystavena pozitivním a negativním vlivům, které se vyskytují v současné společnosti, a se snaží být lidem nablízku ve všech životních

¹²¹ Srov. KKC 2223–2231.

¹²² Srov. KKP 776.

¹²³ Pro výstižnější a přesnější význam, tlumočí *Katechika* doc. Dřímala její název jako: *Všeobecné direktorium pro katechezi*. Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. *Katechika*. s. 46. (poznámka pod čarou).

¹²⁴ Srov. VDK 9.

¹²⁵ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa. Saggio di catechica fondamentale*. Torino: Leumann Elledici 2001. Polský překlad: *Katecheza dzisiaj*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2003, s. 26.

situacích, jak jsme se o tom již zmiňovali v úvodu práce. Musí se naučit rychle přizpůsobovat situaci a odpovídat na požadavky.¹²⁶

Od dob II. vatikánského koncilu se zásadním způsobem změnil způsob chápání a porozumění katechezi. Katechetické hnutí spolu s jinými směry¹²⁷ na konci XIX. a na počátku XX. století mělo za úkol hledat vymanění se z církevní krize a současně i krize hlásání dobré zvěsti. Není tedy překvapivé, že byl právě dospělý a zralý člověk nejvíce vystaven negativním vlivům celého prostředí.¹²⁸ Období, kdy bylo zapotřebí učit se katechismové formulace zpaměti, je již ukončeno.¹²⁹

Prvotní hlásání evangelia je sice prioritně určeno dětem a těm, kteří doposud neslyšeli o Ježíši Kristu, ale především je určeno pro pokřtěné, kteří v dnešním sekularizovaném světě vůbec nežijí podle křesťanských zásad, pro ty, kteří mají určitou víru, ale neznají její základy a pro vzdělané, kteří chtějí poznat Krista jiným způsobem, než byli učeni v dětství.¹³⁰

Podle dříve vyjmenovaných dokumentů je zřejmé, že si současná církev naléhavě staví před oči otázku týkající se katecheze a považuje ji za jeden z nejdůležitějších úkolů v našich dobách. Učitelskému úřadu církve velmi záleželo a záleží na důkladném propracování návrhů, trendů a metod výchovy směřujících ke všem cílovým skupinám věřících. Charakteristickými rysy „nové“ katecheze se stávají: prvenství evangelizace, docenění významu Bible, antropologický rozměr, sociálně politická citlivost, přednost katecheze dospělých, ústřední význam společenství, nové hodnocení médií a neverbálních výrazových prostředků.¹³¹

Kristus směřuje svou výzvu k současným posluchačům evangelia. K těm, kteří spolu s ním chtějí hledat nové ctitele pravdy. Církev hlásá Boží slovo, které je „živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a ducha.“¹³² Slovo lidské se má stát srozumitelným, aby se nemíjelo účinkem a vzbuzovalo v člověku správné vnitřní postoje. Církev má povinnost poklad zjevení živě předkládat a vysvětlovat všem lidem až do konce časů.¹³³

Ve svém katechetickém snažení si církev musí být vědoma, že současní dospělí posluchači byli v České republice formováni ve stínu ideologií lži a polopравd a ne

¹²⁶ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 27.

¹²⁷ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 43.

¹²⁸ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 25.

¹²⁹ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 22.

¹³⁰ Srov. EN 52.

¹³¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 16.

¹³² Žd 4,12.

¹³³ Srov. VKD 32.

vždy budou schopni pochopit Ježíšovo poselství. Zodpovědnost za evangelizaci spočívá v pravdivém ukázání křesťanského života ve všech jeho aspektech a bez zamlžování a ve vizi, ve které se spojuje v jeden celek pravda a svoboda, modlitba a čin, reflexe a kontemplace. Křesťanům, kteří se v dnešní době „ztratili“, má katecheze nově připomínat Kristovo poselství o spáse.¹³⁴

Kontinuita předávání víry v naší zemi byla také narušena komunistickou ideologií. Projevem lživé propagandy je současná sekularizace společnosti a zesměšňování všeho duchovního. Člověk místo toho, než aby hledal oporu v Bohu, který přichází s nabídkou naděje, ji hledá sám v sobě. Má iluzi o své neomezenosti. Jeho sobeckost a egoismus se negativním způsobem projevují ve vztahu k sobě samému a k druhému člověku. Frustrace, pesimismus, nejistá vyhlídka do budoucnosti a omezenost ve svých možnostech se přenáší na výchovu potomků.¹³⁵

Člověk v současné době vnímá události jinak než předchozí generace. Dění kolem se projevuje mnohem více hekticky než dříve. Zájem o víru se objevuje ve všech obdobích lidského života a úkolem katecheze je přicházet vstříc člověku v každém jeho životním úseku: u mladších i starších dětí, dospívajících i středoškoláků, mladých lidí i lidí ve zralém věku, nezapomínajíc na starší anebo ty, kteří prožívají těžké životní zkoušky. Dlouhodobá katechetická schémata se stala nevyhovujícími a bylo je třeba přizpůsobit změnám času. Každému z nich je zapotřebí vyjít vstříc a rozdělit katechezi do úseků.¹³⁶

Katecheze připomíná propojení tajemství Boha a Krista s posláním člověka, který nese zodpovědnost za stvořený svět, za utváření sociální, kulturní a politické situace. Aktivně se má zapojovat do uspořádání lidského života, aby bylo totožné s Božím záměrem. Zájem o pochopení nejdůležitějších událostí z dějin spásy, spolu s vlastní osobní zkušeností, má připravovat na naději života věčného. Je to integrální součást života každého člověka.¹³⁷

Všeobecné katechetické direktorium klade silný důraz na katechezi dospělého a uvádí k tomu své důvody. Je třeba, aby dosáhl vhodné křesťanské formace ve světle Božího slova a vyrovnal se tak se závazky, které vyplývají ze zodpovědnosti ze společenského, rodinného, pracovního a občansko-politického života. Má napomoci spolupráci těch, kteří vykonávají katechezi dospělých s těmi, kteří se činně podílejí na

¹³⁴ Srov. STALA, Józef. Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła. s. 44.

¹³⁵ Srov. Katechetické směrnice České biskupské konference. Praha: Sekretariát ČBK, 1994, s. 3.

¹³⁶ Srov. O směřování katecheze v dnešní době. Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 68.

¹³⁷ Srov. STALA, Józef. Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła. s. 50.

laickém apoštolátu. Dále je třeba Božím slovem osvětlovat životní zkušenost a osobní zralost, která se získává v dospělém věku. A je třeba neustále obnovovat, rozvíjet a chránit víru, která je vystavena jistým krizím a nehrozí jen u mladých lidí.¹³⁸

Dospělý člověk je ve společnosti zpravidla členem své rodiny a ta je povolána svým bytím k aktivnímu podílení se na společenství lásky a života. Manželé zastávají před světem svou důležitou úlohu jako pár – muž a žena. Oba pak po příchodu dětí zastávají svou službu jako rodina¹³⁹. V dnešní době jsme na celém světě svědky rozpadu trojgenerační, dvojgenerační a základní rodiny, složené z manželů, dětí a případně jejich prarodičů. Nefunguje mezigenerační vazba.

Dne 22. listopadu 1981 se objevila apoštolská adhortace Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě pod názvem *Familiaris consortio*. Svatému otci nesmírně záleželo na propojení dvou snah spojených s katechizací: vydávání křesťanského svědectví vlastního života spolu s nesmírnou hodnotou jakou má manželství a rodina. Vědomí úskalí, která mohou číhat v dnešních dobách na instituci rodiny, je impulsem pro vyvinutí mimořádných snah v oblasti pastorační pomoci. Autor důrazně poukazuje na nezbytnost, aby se vynaložily síly k rozvinutí pastorace v rodině. Církev ji nemá nařizovat a nakazovat, co dělat, nýbrž ji má neustále doprovázet v časových úsecích jejího rozvoje.¹⁴⁰

Základními metodami zodpovědné sebevýchovy jsou: pozitivní motivace, vytrvalost, správný výběr jazykové formy a argumentů, odhalování ohrožení ve výchovné sféře, umění učit se z vlastních chyb, pokora¹⁴¹. Nemůžeme zapomenout na to, že hlavními a prvními vychovateli jsou rodiče. Základním prvkem jejich výchovy je mateřská a otcovská láska jako vzor dokonalé služby. Rodičovská láska od počátku ukazuje směr výchovného působení a měla by být obohacena citlivostí, dobrotou, službou, stálostí a obětavostí.¹⁴²

Křesťanem se člověk nenarodí, ale stává se jím postupným rozvojem. Oblast výchovy má zvláštní význam a vyžaduje neustálé katechetické úsilí.¹⁴³

Mnoho pokřtěných se odchýlilo od základů víry a skoro vůbec nechápe křesťanský smysl života. „V současné době, je stále zjevnější naléhavá potřeba vyučovat

¹³⁸ Srov. VKD 92.

¹³⁹ Srov. FC 50.

¹⁴⁰ Srov. FC 65.

¹⁴¹ Srov. DZIEWIECKI, Marek. *Wychowanie w dobie ponowoczesności*. Kielce: Jedność, 2005, s. 75.

¹⁴² Srov. Jan Paweł II. *Do wychowawców, katechetów i rodziców*. Kraków: Wydawnictwo M, 2005, s. 26.

¹⁴³ Srov. *O směřování katecheze v dnešní době. Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 69.

náboženství ve formě katechumenátu, protože mnoho mladých lidí i dospělých, kterých se dotkla Boží milost, postupně objevuje Krista a cítí potřebu zcela se mu zasvětit.¹⁴⁴

Není pochyb, že katecheze dospělých musí odpovídat na dnešní nejnaléhavější požadavky a *Všeobecné katechetické direktorium* vyjmenovává čtyři zvláštní úlohy, ke kterým má směřovat. Jsou jimi:

1. Výchova směřující ke správnému rozeznání pravých hodnot, ohodnocení změn a ustálení vlastních postojů.
2. Být připraven na otázky, které si klade dnešní člověk.
3. Mít jasný a zřejmý postoj k otázce souznění mezi světskou a církevní činností.
4. V neposlední řadě musí neustále rozvíjet správné chápání prožívané víry, objasňovat učení církve a ukazovat na aktuálnost a užitečnost evangelia.¹⁴⁵

Během více než dvaceti let od nabytí svobody došlo v České republice k mnoha změnám a procesům obnovy ve společnosti.¹⁴⁶ Bylo zapotřebí reflexe a nového nahlédnutí do aktuálních témat. Plenární sněm katolické církve, který byl svolán na Velehrad v roce 1995, se měl zabývat otázkami „nového postoje k církvi a jejímu místu ve společnosti.“¹⁴⁷ Požadavky byly formulovány do několika bodů:

- snažit se o radikální křesťanskou proměnu díky modlitbě a duchovnímu úsilí;
- neizolovat se od ostatních, ale hledat odpovědi na problémy dnešního světa;
- toužit po vzájemném sdílení víry, společných nadějích a úkolech;
- být místem opravdové a hluboké solidarity s těmi, kteří potřebují konkrétní pomoc a nacházejí se za hranicemi společnosti.¹⁴⁸

Pro jejich naplnění je nutné šířeji zapojit laiky do struktur církve, stanovit priority v pracovní náplni, předcházet syndromům únavy a vyhoření, zvýšit kvalitu mezilidských vztahů, vzdělání a duchovního života.¹⁴⁹

V dnešní době je zapotřebí křesťanů činných v životě a úkolech církve. Stávají se tak součástí její mise. Osobní dynamika každého z nich zapouští kořeny v aktivní katechetické činnosti celé církve.¹⁵⁰

¹⁴⁴ EN 44.

¹⁴⁵ Srov. VKD 97.

¹⁴⁶ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 17.

¹⁴⁷ Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 7.

¹⁴⁸ ŽaP 11;14–16.

¹⁴⁹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 17–18.

¹⁵⁰ Srov. STALA, Józef. Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła. s. 56–57.

V současné situaci, ve které se katecheze nachází, se objevuje mnoho pozitivních ukazatelů. Mezi ně patří: narůstající počet osob, které se věnují katechezi, misijní a katechumenátní charakter opřený o celistvou formaci, která vede ke skutečnému obrácení, rozvoj katecheze dospělých, prohloubení katechetické reflexe.¹⁵¹ Radostí naplňuje skutečnost zvyšujícího se počtu laických katechetů, rozvoj nových forem společenství, rostoucí zájem o náboženskou formaci, znovuobjevení Bible a její studium, nové zhodnocení důstojnosti žen, zlepšení zkušenosti rodinné katecheze, iniciativy mezináboženského dialogu. Celkově by se dalo hovořit o naději zvěstující obnovu církve od jejích základů.¹⁵²

K postupnému pomalému rozvoji nevyhnutelně patří i stinné stránky:

- opomíjení první evangelizace a omezování katecheze, spolu s povrchní přípravou na iniciační svátosti, které se stávají spíše oficiálním ukončením činného života v církvi;
- slabá podpora ze strany vychovatelů, rodičů a kmotrů;
- nedostatečné ohodnocení katecheze dospělých a pouze její teoretické naplňování;
- krize způsobu předávání víry tak, aby byla srozumitelná a aktuální;
- nedostatečná odborná formace katechetů, laiků, kněží a seminaristů.¹⁵³

Vyvstává otázka: proč je tomu tak? Proč systém katecheze funguje špatně? Kdo nese vinu na stávajícím stavu situace v oblasti katecheze?

Někteří vidí příčiny tohoto stavu:

- v rostoucích změnách v naší společnosti a ve světě;
- ve slabém zapojení mládeže a rodin do otázek spojených s životem z víry;
- v církvi samotné a společenstvích uvnitř církve;
- odmítnutí tradičního předkoncilního věroučného způsobu katecheze.¹⁵⁴

Situace se zdá být složitější a nedá se označit jednoznačný viník ani příčina krize.

Pro zlepšení tohoto stavu se nabízí několik námětů na změnu, přičemž je třeba dobře číst znamení času. Aby byla katecheze účinná a životaschopná měla by přijmout některé výzvy:

- musí sloužit církvi evangelizací;

¹⁵¹ Srov. VDK 29.

¹⁵² Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 23.

¹⁵³ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 18–20.

¹⁵⁴ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 26.

- být zřetelně adresována jednotlivým skupinám osob, přičemž je třeba především začít od katecheze dospělých;
- musí být opravdovou školou křesťanského vzrůstu, tj. musí utvářet věřící osobnost;
- hlásat důležitá tajemství křesťanství;
- klást důraz na zkušenost života v Kristu;
- připravovat a formovat hluboce věřící katechety.¹⁵⁵

Postoj vůči současnému světu, kultuře, evangelizačnímu poslání má být postojem důvěry, vstřícnosti a má být inspirován vírou v Boží lásku. Pojem krize křesťanství by měl být spíše formulován jako krize jejího konkrétního uskutečňování. Základním postojem k řešení problémů evangelizace a katecheze by mělo být:

- otevřenost vůči světu a jiným kulturám;
- odvaha k mezináboženskému dialogu;
- zapojení víry do kultury současného světa;
- postavení evangelizace do popředí aktivity církve;
- obnova katecheze.

K lepšímu a zřetelnějšímu předávání křesťanské zvěsti nepochybně patří svědectví vlastního života jejich hlasatelů.¹⁵⁶

Při zaměření na katechezi dětí by se měl udělat prostor pro katechezi dospělých a směřovat k dozrálému rozměru katecheze současně bez zanedbávání náboženské výchovy mladé generace. Je třeba mít na vědomí nutnost nejenom katechezi dospělých rozvíjet, ale snažit se i o její vyzrálost.¹⁵⁷

Základem pro ukotvení víry je, aby dospělý adresát byl lidsky i nábožensky vyzrálý.

¹⁵⁵ Srov. VDK 33.

¹⁵⁶ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 22.

¹⁵⁷ Srov. Tamtéž. s. 198.

2. Dospělý jako adresát katecheze

Jak ukazuje rozvoj bádání, je dnes nutné pro lepší dozrávání zapojit ke spolupráci ostatní odvětví vědy, která se týkají antropologické stránky. Vědecká reflexe lidského života musí spolupracovat s psychologií a sociologií a nezapomínat na požadavky církevního magisteria, obsažené v jeho dokumentech. Je zapotřebí nově smýšlet a mnohdy změnit mentalitu lidí v prostředí, v němž se nacházejí. Na úvod druhé kapitoly je nejprve potřeba vyjasnit si otázku: kdo je to dospělý člověk? Když se snažíme dát přesnou odpověď, dostáváme se do jisté nemožnosti přesné specifikace, jelikož se skládá z mnoha prvků. Obtížnost dnes nastává zvláště ve chvíli, kdy se snažíme určit dospělost člověka podle jeho věku. Dalo by se velmi obecně říct, že dospělý je někdo, kdo se nachází mezi mládím a stářím.

Mohli bychom si položit další otázku: proč je vlastně dospělý v centru zájmu církve a proč je věnováno takové úsilí, jak k němu najít cestu? Je to proto, že je ve věku, kdy by měl být nejenom součástí katecheze, ale také jejím účastníkem a prostředníkem. Dospělý člověk je základním adresátem katecheze, aniž bychom opomíjeli katechezi dětí, na kterou samozřejmě církev pamatuje. Nicméně priorita se vztahuje ke katechezi dospělých.

Další otázka zní: co je to lidská zralost a kam směřuje dozrávání člověka? Není úkolem této části práce srovnat všechny psychologické teorie, nýbrž pokusit se ukázat na některé aspekty lidské a křesťanské zralosti. Člověk může dosáhnout svého dozrání postupně v různých oblastech: duchovní, tělesné, sexuální, sociální, citové. Vzezření nebo věk v tomto případě může být zavádějící a nelze podle něj vždy správně usuzovat. Mladí lidé mohou být vyzrálejší více duchovně než tělesně, naopak u některých dospělých nebo starých lidí se může projevat infantilní chování. V křesťanském pojetí je pro vyzrálou osobu rozhodující otevřenost pro službu Bohu a lidem.

Zralost lidská a zralost víry spolu úzce souvisí. Nelze oddělit oblast nadpřirozena od přirozené lidské sféry. Bez lidské zralosti je nemožné mluvit o zralosti ve víře. Katecheze předpokládá proces lidského dozrávání. Její trvalost se viditelně projevuje v tom, že nikdy nepřestává doprovázet člověka. Má mu být nápomocná k tomu, aby vykročil správným směrem ke zralosti a na zvolené cestě udržel správný směr.

2.1. Lidská zralost

Existují dnes různé pohledy, jak vykreslit obraz „ideálního“ člověka. Mění se v závislosti na způsobu nazírání jednoho na druhého. I když si rozdílným způsobem vykládáme, čím by se měla vyznačovat vyzrálá osobnost, určité společné prvky pro dobře prožitý život člověka můžeme najít. Jsou jimi: „vnitřní soulad, schopnost vytvářet vztahy a otevřenost vůči celé realitě.“¹⁵⁸

Čím se liší rozvoj dospělého od rozvoje dítěte? V první řadě je to čistá spontánnost, kterou dítě projevuje. Dospělý si uvědomuje potřebu vlastního rozvoje a do svého dozrávání kromě spontánnosti zapojuje cílevědomost. Snaží se rozlišovat vnější podněty, které na něj denně působí. Důležitá pro jeho zrání je schopnost klást otázky a hledat na ně odpovědi. Jen zřídka je spokojen s první odpovědí a snaží se najít něco nového, čím by obohatil svoje názory. Naopak dítěti stačí k radosti první odpověď, protože se pokaždé dozví něco nového. Jiný je vztah dospělého k pojmům a slovům, protože zná jejich různý význam. Je k nim ostražitý a vyčkává, jak se uplatní v reálu. Ve výsledku je jeho zájem nasměrován od slov k určitým věcem. Dítě je teprve ve fázi „oblékání“ věcí nebo skutečností do slov. Své životní základy získává doma, kde vyrůstá. Dospělý si svůj domov musí vystavět a dát mu určitý tvar. Jestliže rozvoj dítěte bychom mohli označit pojmem „vyjití z domu“, pak bychom dozrání dospělého mohli nazvat „návratem domů“.¹⁵⁹

Stává se poměrně často, že způsob, jakým se díváme na dospělého člověka, je jednotvárný a šablonovitý. Vnímáme ho jako osobu, která se umí ovládat, vystačí si sama se sebou, má schopnosti přemýšlet racionálně a je málo poddajná na jakoukoliv formaci. Jeho navyknutí si na určitý vlastní způsob života mu uzavírá možnost progresu. Současné výzkumy však přinášejí názor, že dospělý je charakterizován stupněm rovnováhy stejným způsobem, jako je vystaven působení polarit mezi rozličnými životními aspekty, které ukazují na vývojový charakter v různých obdobích jeho života.¹⁶⁰ D. J. Levinson¹⁶¹ zdůrazňuje nutnost zaujmout postoj ke každému úseku života.

¹⁵⁸ MAUREDER, Josef. Zralost není luxus. Edice: Malý duchovní život, svazek 101. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 5.

¹⁵⁹ Srov. SUJAK, Elżbieta. Rozważania o ludzkim rozwoju. Kraków: Znak, 1975. s. 39–42.

¹⁶⁰ Srov. MISIASZEK, Kazimierz: Dorosły w procesie ewangelizacji i katechezy. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnotce Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 133.

¹⁶¹ Daniel J. Levinson (28. 5. 1920–1994) americký profesor psychologie.

Věkové rozmezí, které nás v této práci zajímá, rozděluje Levinson do několika skupin:

- vstup do dospělého života u dvacetiletých jedinců. Jejich hlavními úkoly jsou: zahájení pracovní činnosti, což hlavně znamená ukázat v praxi vlastní schopnosti, dovednosti, a tím vzniká šance k získání společenského uznání. Druhým úkolem je vstup do manželství a zabezpečení rodiny. Zde se mladí lidé stýkají s realitou života a porovnávají svoje plány se světem dospělých. Jako nezkušení se snaží navázat kontakt se zkušenými lidmi a učit se od nich;
- mezník třicátého roku života se stává nezvratným časem přechodu do dospělosti a je obdobím srovnávání mezi předsevzetími a jejich výsledky. Pokud se sny nenaplní, dostaví se zpravidla zklamání a krize;
- vrcholem rané dospělosti (ve věku do 40 let) je pocit, že je dotyčný pánem svého života. Mnoho osob se tehdy soustředí na zaměstnání, rodinu a manželství. Má snahu prosazovat své názory a mluvit „vlastním hlasem“. Stávají se nezávislymi, soběstačnými a pány sami pro sebe;
- prostřední doba dospělosti s sebou může přinést větší nebo menší krizi středního věku. Je to čas hodnocení minulosti. Stává se, že je člověk unavený, rozladěný, dochází k rozvodům, depresím, frustracím;
- u vstupu do středního věku – kolem 45. roku života – se často objevuje jev tzv. „prázdného hnízda“, kdy děti opouštějí rodiče a manželé stojí před konfrontací, podobnou té, jakou měli na počátku vztahu;
- věk kolem padesátky bývá spojen s pocitem neschopnosti provést změny v těch oblastech, kde dotyčný zjistil svoje chyby a nedostatky. V této fázi dochází u některých osob ke stagnaci, protože necítí potřebu změn a stačí jim dosažená pozice;
- pro jiné je naopak další období vyvrcholením středního věku, kdy dochází k zúročení životních snah a výsledků. Dochází k integraci dřívějších plánů s uskutečněnými rozhodnutími. Autor jej zasazuje do rozmezí 55. až 60. roku života;
- přemostění do pozdní dospělosti se zpravidla sbíhá s přípravou na přechod do důchodu ve věku šedesáti až šedesáti pěti lety. Je to čas kdy začínají ubývat síly a zvláště jsou touto skutečností ochromeni lidé, kteří čerpali sílu do života z vlastních fyzických zdrojů. Vypořádat se se smrtí známých a blízkých je

jedním z nejdůležitějších úkolů. Pozitivním faktem je možnost „vytvoření“ nových snů a jejich realizace.¹⁶²

Z této analýzy je patrné, že dozrávání obvykle nemá jednodušnou formu, ale proces je složitější a probíhá spolu se zráním osobnosti. Faktem zůstává, že existuje určitá relace mezi fázemi života a náboženským vývojem.

Jeden z hlavních proudů v psychologické literatuře představuje známá teorie Jamese Fowlera o rozvoji víry. Je založena na vnitřní logice psychického a duchovního vývoje člověka.¹⁶³ Ve skutečnosti se jedná o široce chápanou teorii koncepce víry, která může mít vliv na výchovnou činnost. Má vlastní vývojovou charakteristiku provázanou s náboženským růstem. Je to koncepce, která se odvolává k víře obecně, a přechod od jednoho stádia ke druhému se neděje automaticky. První období – rané dětství – je zodpovědné za formování emocí. Druhé, které začíná kolem 6. až 8. roku života, dovoluje vytvářet si vlastní názory. Třetí – před vstupem do období dospělosti – uschopňuje k rekonstrukci dřívějších zkušeností a dává člověku povinnost určit si svoji identitu. Tehdy existuje silná potřeba navazování kontaktu s ostatními. Na prahu dospělého života – v dalším stádiu – může dojít k modifikaci výsledků dřívější etapy ze dvou důvodů. Jednak jsou poprvé poddány kritice obsah víry a hodnoty, které byly dříve akceptovány bez diskuse, a za druhé si každý začíná uvědomovat svoji potřebu osamostatnění a nezávislosti. Bohužel, toto období nese také riziko subjektivního pocitu, že je člověk schopen zcela kontrolovat smysl svého života. Do pátého stádia po 40. roce života všichni nedozrají. Změna přichází ve chvíli zjištění, že ne všechno má dospělý pevně ve svých rukách. Poslední stadium se vyznačuje sebeobětováním ve službě pro druhé.¹⁶⁴

Jiný proud v oblasti vývojové psychologie představuje psychosociální teorie, jejímž představitelem je E. H. Erikson.¹⁶⁵ Teorie navrhuje srovnání rozvoje víry člověka s jeho biologickým zráním, poněvadž se ukázalo, že tyto momenty jsou v životě člověka výrazně spjaty.¹⁶⁶ Dospělost v sobě nese specifický vývojový a konfliktní charakter zároveň. V současném systému výchovy je už naprosto nemyslitelné nazývat dospělého

¹⁶² Srov. KICIŃSKI, Andrzej: Dorosły jako podmiot katechezy. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 149–153.

¹⁶³ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 97.

¹⁶⁴ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 137–139.

¹⁶⁵ E.H.Erikson. (15. 6. 1902 – 12. 5. 1994). Německý psycholog židovského původu.

¹⁶⁶ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 97.

jednou pro vždy vyzrálým. Jeho cesta je chápána jako dynamický proces, díky kterému je schopen dozrávat.¹⁶⁷

Zajímavá jsou některá nová psychologická bádání, která přinášejí stále nové výsledky, jež jsou překvapením a zároveň vnášejí určitý „zmatek“ oproti starým poznatkům. Nové jsou dány také vlivem současných společenských změn a světového vývoje vůbec. Jedna ze studií dokonce rozděluje dospělost podle věku na tři období, která čekají současného člověka: období prozatímní dospělosti (18 až 30 let), první dospělosti (30 až 45 let) a druhé dospělosti (45 až 85 let a více). Věkové rozmezí je pohyblivé a orientační. Každé z těchto období přináší s sebou překážky a překvapení. V této teorii je ale zajímavé, že každý nový úsek lze využít k osobnímu rozvoji.¹⁶⁸

Lidská zralost nemá být posuzována jako nějaký ideál, jako nějaký cíl dosažený jednou provždy. Stejně jako se všechno v životě mění a stále se utváří, tak dozrávání je určitou cestou neustálého tvoření. Po nahlédnutí do vlastního nitra a sebereflexi je třeba být otevřen vůči světu a všemu, co nás obklopuje. Otevřenost k tomu, co nového přináší den, otevřenost vůči druhým lidem, k setkání s nimi, k námahám, bolestem, k vítězství i porážkám. Být otevřený ke konfrontaci s novými událostmi. Vše se odehrává formou dialogu, ke kterému je třeba dospívat s ochotou. K tomu je zapotřebí odpoutat se od svazující minulosti, od stálých vzorů a programů, které ztratily aktuální ráz. Je třeba vyjít ze svých strnulých postojů a předsudků, zvláště tehdy, je-li jednání ovlivněno silnými city.¹⁶⁹

Na pomoc v této situaci přichází zdravý úsudek, který nemusí být bezpodmínečně spojen s moudrostí a inteligencí. Projevuje se ve schopnosti přijmout situaci tak, jak reálně nastala, střízlivě ji vyhodnotit a uvážlivě se rozhodnout. Subjektivními a čistě emocionálními zájmy může být ochromena vnitřní svoboda, která napomáhá zdravému úsudku. Je dobré umět se otevřít a nechat „promlouvat“ zkušenosti ostatních. Schopnosti správně posuzovat souvisí s růstem, stejně jako spolu souvisí učení a růst.¹⁷⁰

Ke vzrůstu k nové kreativitě je zapotřebí psychické zralosti, spojené s neustálou snahou upravovat svoje vnitřní hodnoty a postoje, ochota měnit návyky a reakce a snaha získávat nové poznatky, tedy jedním slovem: učit se. Člověk může být k tomu

¹⁶⁷ Srov. MISIASZEK Kazimierz: Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 38.

¹⁶⁸ Srov. SHEEHYOVÁ, Gail. Průvodce dospělosti. Šance a úskalí druhé poloviny života. Praha: Portál, 1999, s. 26.

¹⁶⁹ Srov. MAUREDOR, Josef. Zralost není luxus. s. 9.

¹⁷⁰ Srov. Tamtéž. s. 12.

motivován několika způsoby. Nezralou formou učení je pouhé přizpůsobování se. Hlavním motorem této formy je očekávaná odměna nebo trest nějaké autority v návaznosti na splněný či nesplněný úkol. Vyspělejším stupněm motivace pro učení je identifikace se vzorem. Učím se, protože chci být jako druhý člověk – můj vzor. Nebezpečím je, když chování a postoje této osobnosti nejsou ztotožnitelné se správnými hodnotami, anebo když vůdčí osoba přestane být vzorem a spolu s ním zmizí i autorita. V tomto druhém případě osoba dozrává jen tehdy, pokud identifikace se vzorem vede k nabytí pozitivních hodnot. Pokud učení a jednání s ním spojené není ovlivňováno vnějšími negativními vlivy, a naopak je naplňováno vnitřními hodnotami, můžeme hovořit o vyzrálé formě učení. Tehdy je jednání člověka kreativní a vede k zodpovědnému přístupu k ostatním lidem.¹⁷¹

Vedle těchto typů motivace učení se mohou objevit různé překážky spojené především s lidskou psychikou. Projevují se zejména v pocitu méněcennosti, kdy je člověk pasivní a bojí se s čímkoliv začínat. Cítí se pak psychicky nesvobodný a svázanost mu nedovoluje se učit. Jiní se obávají ztráty svého postavení a možné proměně se vzpírají. S lidskou zralostí a její problematikou je spojeno také několik nebezpečí, kterých je třeba se varovat. Ti, kteří se považují za dokonalé a myslí si o sobě, že jsou neomylní, nevidí svoji omezenost, neumí připustit názory druhých a uzavírají se tak pro další růst. Naopak vyzrálý si umí připustit svoje chyby a hranice a je si vědom, že nemá na každou otázku odpověď. Podobným příkladem je člověk žijící v mýtu nezranitelnosti. Myslí si, že mu nemůže nic uškodit a žije, jako by na něj negativní věci neměly vliv. Není schopen poslechnout rady jiných a staví se do pozice, že mu nikdo nebude nic zakazovat. Tento mýtus bohužel proniká do celé naší společnosti.¹⁷²

Objevit vlastní hodnotu souzní s pozitivním oceněním svého života a světa kolem nás. Ti, kdo v něm zakusili Boží působení, zakotví svou přítomnost v Bohu. Zkušenost, že jsem Bohem chtěný a milovaný v každém okamžiku, je základem pro skutečnou cestu ke svobodě.¹⁷³

Psychologické teorie se liší co do počtu vývojových stupňů a specifikace stádií v procesu dozrávání a vytváření identity vlastního „já“, ale shodují se v tom, že člověk prochází určitou proměnou, přesažením sebe sama směrem ke světu a jinému „ty“.

¹⁷¹ Srov. MAUREDER, Josef. Zralost není luxus. s. 10.

¹⁷² Srov. Tamtéž. s. 10–11.

¹⁷³ Srov. MAUREDER, Josef. Porozumět Božímu volání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 10.

Lidská identita se opírá o několik pilířů. Když dochází k jejich zachvění, ztrácíme půdu pod nohama. Z hlediska obsahu to jsou:

- lidské tělo: kdy poznáváme svoje slabosti, zranění a nemoci;
- vztahy: kdy jsme postaveni před realitu oddělení nebo smrti někoho blízkého;
- práce: kdy se nám nedaří, nebo jsme prací unaveni, nebo ji ztratíme;
- majetek: kdy v něm máme určitou životní zajištěnost;
- hodnoty: kdy nám chybí stabilní žebříček hodnot či důležitý světonázor.¹⁷⁴

V případě, že se základní potřeby člověka ztotožní s pravými hodnotami, projeví se to v pozitivním pocitu identity. Psychologické koncepty rovněž popisují mylné tendence, které nevedou ke zralosti identity. Jsou to: útek před realitou, sobectví, egoismus a narcismus, sebeponižování, uzavírání se do sebe. Nízké sebehodnocení se v člověku projevuje pocity méněcennosti, častou sebekritikou, přecitlivělostí ke druhým, nerozhodností, touhou zalíbit se ostatním a neschopností říkat „ne“.¹⁷⁵

V oblasti náboženské se nedostatečný pocit vlastní hodnoty projevuje většinou v nesprávném pohledu na Boha, kterému se dostává obraz trestajícího Boha-soudce, Boha-smrti, Boha-účetního, Boha-výkonu, tyranského despota, Boha-sexu,¹⁷⁶ a mnoha dalších variant.

K nalezení a obnovení zdravého pocitu vlastní hodnoty napomáhá:

- odkrývání a hlubší pochopení vnitřních hodnot a vděčnost za dar života;
- náprava mylných představ o Bohu;
- cvičení, která mají za úkol poznat a přijmout stinné stránky a negativní zkušenosti z minulosti;
- udržování přátelských vztahů;
- vnímání vlastního těla;
- určování si realistických a dosažitelných cílů;
- umění říkat „ne“ a být sám sebou.

Jenom takový člověk, který bude mít zdravý pocit vlastní hodnoty, bude jednat s prostotou, spontánně a střízlivě. Nebude mít potřebu před někým se umenšovat, nebo

¹⁷⁴ Srov. MAUREDÉ, Josef. Zralost není luxus. s. 17.

¹⁷⁵ Srov. GRÜN, Anselm. Moc nad bezmocí. Rozvíjet vědomí vlastní cesty. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 35–57.

¹⁷⁶ Srov. FRIELINGSDORF, Karl. Falešné představy o Bohu. Jejich vznik, odhalení a překonání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 87–134.

naopak vyvyšovat, bude lidským způsobem dozrávat a pro své okolí bude skutečným přínosem.¹⁷⁷

2.2. Zralost ve víře

Pohled na křesťanskou zralost se oproti jiným všeobecným názorům na lidskou zralost poněkud liší. Oba pohledy mají v životě člověka něco společného. Mají charakter cesty. Metou cesty lidského dozrávání je stávat se více člověkem. Křesťanské pojetí je také založeno na tomto úkolu, ale ve skutečnosti jde ještě mnohem dál. Cílem je připodobňovat se Bohu a stávat se jeho obrazem podle vzoru nejdokonalejšího člověka Ježíše Krista. Z křesťanského pohledu je dozrávání skloubením dvou aspektů: lidského a duchovního. Základem duchovní zralosti je vždy zralost lidská a jejich souzněním v životě člověka vzniká harmonie.¹⁷⁸

Co to znamená, když se řekne víra? Jsme schopni definovat víru? Co vlastně je? Definice *Katechismu* zní: „Víra je odpověď člověka Bohu, který se mu zjevuje a sdílí a zároveň jej hojně ozařuje světlem při hledání posledního smyslu života.“¹⁷⁹ Jedná se o plnou důvěru člověka ve vztahu k Pánu Bohu spojenou s rozhodnutím pro Jeho následování. Bůh vždy přichází s iniciativou a je první, který člověku vychází vstříc. Víra má být kladnou odpovědí danou Bohu. Dar víry otevírá cestu ke spáse a je spojen s přijetím svátosti křtu. Jeho předávání je svěřeno církvi. Základem je víra ve vzkříšení a zmrtvýchvstání. Novokřtěnec začíná novou etapu svého života a je na něm, jakým způsobem bude znamení, které ve křtu přijal, ztvárňovat. Víra předávaná a přijímaná je vírou církve a vyžaduje neustálé zřikání se zla. Křestní víra patří do společenství, stejně tak jako každý pokřtěný je přijat do společenství. Ti, kteří ji přijímají, prosí o poučení o jejím obsahu a chtějí v ní usilovně vytrvat až do konce svého života. Víra církve obklopuje víru osobní a pomáhá jí dozrávat;¹⁸⁰ není stagnující skutečností, ale má progresivní charakter. Křesťan ji prožívá jako svou specifickou cestu, která začíná povoláním k obrácení, rozhodnutím se pro Krista a přilnutím k němu, začleněním do církve skrze svátosti a pokračováním k plné zralosti.¹⁸¹

¹⁷⁷ Srov. MAUREDER, Josef. Zralost není luxus. s. 20–21.

¹⁷⁸ Srov. Tamtéž. s. 6.

¹⁷⁹ KKC 26.

¹⁸⁰ Srov. CAMPATELLI, Maria. Křest. Každý den u pramenů nového života. Olomouc: Refugium, 2010. s. 44–46.

¹⁸¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 93.

Víra je a vždy bude, plodem milosti a svobodné lidské vůle. Katecheze má připravit půdu pro tajemné setkání člověka s Bohem, což je nazýváno jako akt víry. Může být skutečně nápomocná v rozvoji víry a vědomí o její omezenosti nemůže být známkou negativního hodnocení.¹⁸²

Ve Starém zákoně se pojem víry spojoval s důvěrou a odevzdaností Bohu. Věřící byl s ním spjat natolik, nakolik byl schopen sebe sama otevřít Bohu. U biblických postav je zřejmé, že se jejich prožívání víry nezastavilo na úrovni rozumové nebo jen jako požadavek morálního zachování předpisů zákona.¹⁸³ V novozákonním pojetí je člověk orientován na osobu Krista a na jeho paruzii. Pavlův první list Korint'ánům spojuje víru s láskou a nadějí.¹⁸⁴ Tyto ctnosti představují trojlístek, který obsahuje bohatství křesťanského života.¹⁸⁵ Nový zákon přináší ve svých obrazech mnohá přirovnání k ukázání skutečnosti víry.¹⁸⁶ V Pavlových listech nechybí napomenutí členům prvních křesťanských obcí,¹⁸⁷ které jsou teprve v počáteční fázi obrácení na víru.¹⁸⁸

Křesťané vidí ve svátosti křtu smysl určité celoživotní cesty. Jeho přijetím začíná nový život s Kristem a v Kristu. Dar víry pochází od Boha a je člověku dán zcela zdarma. Spolu s tímto darem bere na sebe výzvu k celoživotní formaci a malými krůčky se má snažit přicházet do plné jednoty s ním. Křtem dochází v člověku k vnitřní proměně a je dán počátek zrání ve víře. Od chvíle vstoupení na tuto cestu je třeba počítat s povinností neustálého zkoumání svědomí a vlastního srdce. Opakovaná praxe přistupování ke svátosti pokání – odvrácení se od dřívějšího stylu života – způsobuje, že se člověk každým dnem stává křesťanem více zralým ve víře.¹⁸⁹

V církevní praxi na počátku III. století vznikl katechumenát. Člověk v něm nastoupil cestu obrácení a nechal se vtáhnout do procesu dozrání ve víře. Protože katechumenát zahrnoval přípravu na všechny iniciační svátosti, byl cestou do hlubin tajemství církve a až na vrchol celého křesťanského života.¹⁹⁰ Proto se stal v církvi velmi rychle populární. Křesťan procházel všemi stupni katecheze, od základní, která určovala směr

¹⁸² Srov. STALA, Józef. Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła. s. 46.

¹⁸³ Srov. 1S 3,1–18.

¹⁸⁴ Srov. 1K 13,13.

¹⁸⁵ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 90–91.

¹⁸⁶ Srov. 1K 3,9–16; Mt 13,23; Ko 1,10.

¹⁸⁷ Srov. 1K 1,10; Ga 6,1; Ko 4,2.

¹⁸⁸ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 93.

¹⁸⁹ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 49.

¹⁹⁰ Srov. MOKRZYCKI, Bronisław. Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia. Warszawa: ATK, 1983, s. 10.

jeho duchovního rozvoje, až do katecheze pro pokročilé, kde se upevňoval osobní vzrůst a postavení ve společenství. Proces trval několik let a byl rozdělen do několika kategorií podle stupně zralosti katechumenů. Svatý Pavel nazývá nedozrálé ve víře lidmi tělesnými,¹⁹¹ na rozdíl od těch ve víře vyzrálých, které nazývá lidmi duchovními.¹⁹²

Dynamika víry směřuje k nikdy nesplnitelnému cíli, kterým je dojrálost a náboženská autonomie. Specifikování cíle je velmi důležité zvláště v době, kdy se naříká na vlažnost ze strany pastýřů a jejich „strachu před dospělostí“, což vede v důsledku k preferování nekonfliktních a poslušných věřících. Na druhé straně jsou tímto strachem spoutáni také věřící, protože náboženská dětinskost nevyžaduje velké úsilí.¹⁹³

Je třeba přijmout, že plné zralosti víry nelze nikdy dosáhnout. Není to ale důvod k rezignaci na zvolenou cestu a následování Ježíše Krista. V kráčení za ním existuje jistota správně zvoleného směru. Nejdůležitější je setrvat na vybrané cestě.¹⁹⁴

Víra je osobním vztahem mezi Bohem a člověkem. Je svobodným a dobrovolným aktem, do kterého nemůže být nikdo a nikdy nucen, byť je zapotřebí ze strany člověka zapojit svou vůli a rozum.¹⁹⁵ Víra se stává pramenem moudrosti a má smysl, je-li dozrálá. Pokud se postaví na hlavní místo v životě dospělého člověka, přerodí se do životní moudrosti a stane se motorem pro schopnost vyhodnocovat situace a rozhodovat se v nich. O dozrálé víře můžeme mluvit v případě, že bude docházet k rozvoji ve třech oblastech: poznání, afektivity a působení. Nelze dosáhnout rozvoje, jestliže by se nerozvíjely všechny najednou. Pokud by se rozvíjela jen první, vzrůst by se zastavil ve fázi teorie bez praxe. Když druhá, budou to jen citové vzněty. Ve třetím případě to bude bezduché jednání bez emocí.¹⁹⁶

Dozrávat v oblasti rozumové znamená konkrétně usilovat o víru osvícenou a hlubokou – vyjádřenou vhodným způsobem verbálně – za kterou si člověk bude umět stát.¹⁹⁷ Hodně záleží nejen na hlásání víry slovem skromným a uctivým, nenuceným a přitom smysluplným, ale ještě více na osobním svědectví prožívané víry a na

¹⁹¹ Srov. Žd 5,12–14; 1K 3,1–3; Ga 6,6.

¹⁹² Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 57–58.

¹⁹³ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 139.

¹⁹⁴ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 99.

¹⁹⁵ Srov. KKC 143.

¹⁹⁶ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 140.

¹⁹⁷ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 100.

celkovém přístupu k těm, kteří ještě víru neprožili. Víra má být různorodá¹⁹⁸ a má být pramenem k rozlišování mezi tím, co je prioritní a tím, co je druhořadé, mezi tím, co je jisté a tím, o čem lze diskutovat. Respektovat rozdílné názory ostatních je známkou zralosti. Nemá to nic společného s fundamentalistickými a fanatickými názory různých osob nebo skupin. Zralá víra nemá mít rysy infantililty či naivity, ani nemá být nekritická. Eventuální konstruktivní a vyvážená kritika má být ale opřena o seriózní argumentaci.

Zralost v oblasti emocionální se vyznačuje několika charakteristickými aspekty. Mezi ně patří určitá autonomie.¹⁹⁹ Znamená to, že jediným motorem a motivací je víra samotná. Vnitřní hodnota víry jiné důvody nepotřebuje. Vyzrálá víra také vyžaduje psychickou zralost, založenou na vnitřní svobodě a schopnostech překonávat vlastní egocentrismus.²⁰⁰ Pouze psychicky zdravý člověk dokáže poznat a uznat druhého člověka se vším, čím je. Vyrovnaná osobnost je schopna sebedarování bez vnějšího nátlaku. Nevyzrálost se může projevit ve vypočítavosti, agresivitě a manipulaci ostatními. Citově zralá víra je tvůrčí, otevřená k novým věcem a nebojí se změny,²⁰¹ které jsou normálním stupněm rozvoje. Je stálá, schopná angažovanosti na dlouhou dobu a v případě závažných životních rozhodnutí i natrvalo a definitivně. S tím je úzce spojena připravenost nést důsledky těchto rozhodnutí. Je otevřená dialogu, vstřícná, komunikativní a tolerantní.

Třetím okruhem, ve kterém zraje víra, je oblast chování a působnosti. List Jakubův říká: „Véra, není-li spojena se skutky, je sama o sobě mrtvá.“²⁰² Náboženské úkony nemusí být vždy a priori známkou zralosti.²⁰³ Známkou nezralosti je pasivní postoj věřících, jejichž náboženská praxe má sice nějakou podobu, nicméně ve výsledku se neprojevuje v aktivním propojení s životem. Každá činnost má být projevem víry. Důslednost by měla být založena na hlubokém vnitřním propojení s prožívanou vírou a na prolnutí požadavků evangelia s vlastním chováním. Vytrvalé jednání pro společné dobro má přinášet radost a pokoj.²⁰⁴

Otevřený přístup k druhým dává možnost pochopit, že nejsem všemohoucí a vševědoucí. Toto přiznání vede v životě člověka ke snaze dát prostor duchovnímu

¹⁹⁸ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 141.

¹⁹⁹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 101.

²⁰⁰ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 142.

²⁰¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 102.

²⁰² Jk 2,17.

²⁰³ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 103.

²⁰⁴ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 143.

hledání a objevování smyslu života. Laciná nabídka světské kultury tento hlad nemůže uhasit. Osvozuji si je přiznání, že potřebuji v životě pomoc.²⁰⁵

Přiznat si tuto skutečnost není ničím zahanbujícím. Ke zralé dospělosti patří přítomnost blízkých osob. V dětství a mládí jsou to rodiče, později vychovatelé a duchovní rádci, osoby, jimž mohu důvěřovat a které mají svolení vstupovat do mé životní reality. Doprovázející nemůže ovlivňovat zásadním způsobem životní rozhodnutí doprovázeného, protože by ho tím zbavoval nezbytné samostatnosti, a také nemůže být zatížen zodpovědností za jeho učiněná rozhodnutí. Nesmí rovněž projevat netrpělivost v očekávání na výsledky své pomoci. Aby vzniklo pouto vzájemné důvěry, je potřeba svobodného rozhodnutí ze strany doprovázejícího. Tato služba vyžaduje určitý stupeň zralosti a znalosti vlastních pocitů a reakcí vůči doprovázenému. Podmínkou je také jeho bezvýhradná a bezpodmínečná akceptace doprovázejícího. Poskytnutá pomoc může být velmi důležitá. Často si ji člověk uvědomí až s odstupem času, i kdyby jí využíval jen nějaký úsek života. Po této zkušenosti je v určitém slova smyslu každý oprávněn postavit se do role doprovázejícího tomu, kdo jej bude v nějaké životní situaci potřebovat.²⁰⁶

Už od dob apoštolů je vidět, že předávání víry je proces, který probíhá pod vlivem Ducha svatého a za účasti učitelského úřadu církve. Díky tomu je patrné, že si křesťan nemůže kráčet ve věcech víry svévolně vlastní cestou. Doprovázející může doprovázenému zprostředkovat cestu k pramenům víry, může mu být osobním svědkem, bude jej uvádět do světa křesťanských hodnot, ale nemůže mu předat jádro víry, totiž odpověď zjevujícímu se Bohu. Výzva a odpověď musí proběhnout mezi Bohem a člověkem.²⁰⁷

Dospělý je ve svém rozvoji obvykle orientován na společenství a jeho způsob života je vztahový vůči ostatním lidem. To se nejvíc projevuje v rodině a v nejbližším okolí. Kromě krizí a překážek mohou na člověka doléhat pocity izolace, opuštěnosti. V dnešní společnosti je to zřejmé. Katecheze naopak ukazuje Boha – lásku, jako rozněcovatele touhy po komunitě. V malé skupince je možné snadněji společně zakusit podporu ve víře a prožívat naplno křesťanskou lásku.²⁰⁸

²⁰⁵ Srov. MAUREDER, Josef. Zralost není luxus. s. 9.

²⁰⁶ Srov. SUJAK, Elžbieta. Rozvažania o ľudzkim rozvoju. s. 242–245.

²⁰⁷ Srov. OPATRŇÝ, Aleš. Cesty pastorační v pluralitní společnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. s. 66.

²⁰⁸ Srov. VKD 93.

Rodiče si častěji dělají starosti o víru svých dětí, než o vlastní. Byli by velmi rádi, kdyby se víra dala děti naučit, protože jsou si vědomi toho, jak je růst víry křehkou a nenaplánovatelnou záležitostí. Sami se mylně domnívají, že toto stádium už mají za sebou a neuvědomují si, že cesta víry dětí je ve velké míře ovlivňována cestou víry jim blízkých dospělých. Často se bohužel stává, že snaha rodičů řešit problémy spojené s vírou potomků je snahou dořešit svoje vlastní problémy z uplynulého období mládí. Motivace je sice předpokladatelná, nicméně nepraktická. Problém je v tom, že děti žijí v jiných dobách, než žili dospělí v jejich věku a současná doba má před sebou také jiné požadavky. Proto je důležité uvědomit si, jak žijí pokřtění dospělí.²⁰⁹

Není překvapením, že v životě člověka může docházet v různých obdobích ke krizím. Také život z víry prochází konfrontací, kdy některé události vedou k jejímu prohloubení, jiné nikoliv. Situace, které mohou ovlivnit duchovní život, se zpravidla týkají toho, co je lidské, jako např. nenadálá úmrtí v nejbližší rodině, rozvod, pracovní neúspěchy, nespokojenost s duchovní službou a církví. Kvůli zanedbanému osobnímu prohlubování života z víry a rutině dochází ke stagnaci a k narušení žebříčku morálních priorit. Mnoho různých hodnot se může jevit jako více atraktivní než církev. Nezřídka dochází ke krizi v konfrontaci s křesťanskými požadavky v oblasti sexuální etiky. Velký vliv má rozvoj osobnosti a různé vnitřní a vnější faktory. Kořenem rozhodnutí jsou subjektivní individuální zkušenosti.²¹⁰

Pokud se dítě nepřesvědčí o pravdivosti rodičovské cesty, bude tento způsob života spíše vzbuzovat odpor než chuť ochotného následování. Je nemyslitelné, že by se člověk na cestě víry nedopouštěl chyb. K zralým postojům však patří dokázat se k nedokonalostem přiznat. Pravdivé zážitky mohou ovlivnit víru mladého člověka a nezřídka kdy se stávají opěrným bodem v době vnitřní krize nebo návratu do církve.²¹¹

Víra není jen soukromým vlastnictvím člověka, ale má dosah do veřejného života. Je prožívaná ve společenství a se společenstvím církve. Podobně je tomu i v životě, kde člověk nežije sám. Víra není nabyta automaticky sama od sebe. Je získaná za pomoci druhých a věřící má povinnost ji dál zprostředkovávat, a tím se stát jejím hlasatelem. Důležitou skutečností je osobní projev tohoto postoje.²¹²

²⁰⁹ Srov. OPATRŇÝ, Aleš. Cesty pastorace v pluralitní společnosti. s. 88.

²¹⁰ Srov. SIEKIERKA, Iwo. Kryzys psychiczny i kryzys wiary. Zagrozenie czy szansa rozwoju czlowieka? Asyż: Tipolitografia Porziuncola, 1997. s. 99–100.

²¹¹ Srov. OPATRŇÝ, Aleš. Cesty pastorace v pluralitní společnosti. s. 89.

²¹² Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 91.

Tam, kde křesťanství bylo předáváno z generace na generaci, se víra stala spolutvořitelkou životního stylu. V místech, kde se většina populace nestydí za svoje náboženské projevy, je rozhodnutí pro víru snadnější. To ale neznamená, že všichni ve víře dozrají. Existuje nebezpečí, že se někteří zastaví pouze na úrovni „vlažnosti“²¹³ a nedostanou se do jádra víry.²¹⁴

Nábožensky vychovávat a nechat se vychovávat není lehkým úkolem. K tomu je zapotřebí silné vůle a úsilí. Někteří dospělí lidé s vypětím hledají Boha a touží po něm. Lační po něm a jejich srdce je neklidné,²¹⁵ dokud jej nenajdou. Jiní se před ním ukrývají, bojí se a pokoušejí se nevnímat hlas vlastního svědomí a povolání. Bývají i takoví, kteří Boha nechtějí hledat vůbec.²¹⁶

Mezi úkoly všech křesťanů náleží pečlivé plnění svých povinností vůči církvi, zvláště k místní, ke které patří. Mocí křtu jsou povoláni k životu podle evangelia. Jejich právem je možnost křesťanské výchovy, která má směřovat k dosažení vyzrálé lidské osobnosti a zároveň vést k poznání a prožívání tajemství spásy.²¹⁷

Souvztažnost mezi vychovatelem a vychovávaným, obecná mezilidská interakce a předávání víry se dají shrnout do několika bodů:

- osobní zkušenost nemá vést k pohrdání a neúctě vůči těm, kteří jsou teprve na začátku cesty poznání víry;
- skutečné přijetí víry se děje uvnitř církve a vyplývá z aktivní osobní odpovědi dané Bohu, přičemž doprovázející plní pouze roli zprostředkovatele setkání s Pánem;
- předávající má splňovat úlohu spíše „porodní báby“ a pokračovat v díle, které Bůh započal;
- evangelizátor musí být vyzrálý a jeho úkolem je být více svědkem víry než expertem ve věcech teologických.²¹⁸

Věk dospělosti je specifický svým uvědomělým cílem dosažení zralosti. Překonávání různých životních etap, tvořivá činnost a umění navazovat vztahy mají své vyústění v celostním obrazu dospělého. Tím ale úkol nekončí. Pasivní zařazení do společnosti nestačí. Pro dokonalejší a permanentní dozrávání je třeba získat křesťanskou moudrost

²¹³ Srov. Zj 3,15–16.

²¹⁴ Srov. OPATRNÝ, Aleš. Cesty pastorače v pluralitní společnosti. s. 67.

²¹⁵ Srov. AUGUSTINUS, Aurelius. Vyznání. Praha, Kalich 1999, s. 10.

²¹⁶ Srov. DZIEWIECKI Marek. Wychowanie w dobre ponowoczesności. s. 98.

²¹⁷ Srov. KKP 217.

²¹⁸ Srov. OPATRNÝ, Aleš. Cesty pastorače v pluralitní společnosti. s. 68.

spolu s rovnováhou v mezilidských a společenských vztazích. Katecheze se má snažit doprovodit člověka k respektování hierarchie cílů, aby byl schopen pochopit „význam života a smrti ve světle smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista.“²¹⁹ U starších lidí je to pak příprava k přechodu do pravého života s Bohem.

²¹⁹ VKD 94.

3. Cíle a úkoly katecheze dospělých

Před dospělým adresátem katecheze, který si má být vědom své duchovní zralosti a současně své lidské omezenosti, se otevírá cesta, po níž má kráčet. Aby ve svém rozvoji nestagnoval a necouval, nebo se dokonce neztratil, je zapotřebí trvalé formace. Katecheze dospělých stanovuje několik cílů, kterých se má křesťan držet. V setkání s Ježíšem se rozvíjí víra, jež dává základ pro vytváření křesťanských komunit. V nich je možné prožívat zkušenost své víry a inkulturovat ji navenek v prostředích, kde věřící žije a působí.

K dosažení cílů je nutné stanovit úkoly katecheze dospělých. Mezi ně patří podporování procesu obrácení a neustálé utvrzování v postoji víry. Je zapotřebí se nejen s věroukou důkladně seznámit, ale také se s vírou pevně integrovat. V neposlední řadě je vyzrálý člověk povinen také vychovávat ostatní k jednání inspirovanému křesťanskými hodnotami. Nadějí má být naplněna vize katecheze v budoucnu, která má mít trvalé místo v pastoračním a katechetickém přístupu k dospělým.

3.1. Cíle katecheze dospělých

Ve středu a těžišti katecheze se nachází osoba Ježíše z Nazareta, jednorozeného Syna Boha, Otce „plného milosti a pravdy“,²²⁰ který vstal z mrtvých a žije.²²¹ Tedy katecheze má především christocentrický charakter. Jejím prvořadým cílem, jemuž jsou podřízeny všechny ostatní, je nejen setkání s Ježíšem Kristem a uvedení do jeho přítomnosti, ale také uvedení do společenství a důvěrného vztahu s ním. Proto také všechny evangelizační činnosti musí směřovat k intenzivnějšímu prohlubování vztahu s Ježíšem.²²²

V průběhu dějin spásy se zjevení Boha uskutečňovalo postupně: nejdříve skrze proroky, v posledním čase skrze Syna.²²³ On je cesta, pravda a život,²²⁴ proto „jen on může přivést k Otcově lásce v Duchu a může zjednat účast na životě Nejsvětější Trojice.“²²⁵

²²⁰ J 1,14.

²²¹ Srov. CT 5.

²²² Srov. VDK 80.

²²³ Srov. Žid 1,1–2.

²²⁴ Srov. J 14,6.

²²⁵ CT 5; KKC 426.

Konečným cílem katecheze dospělých je dát najevo katechizovanému, aby si uvědomil svůj životní status a podle něj jako křesťan žil a jednal. Při dozrávání víry každého osobně a celého společenství církve se nesmí zapomínat na předávání uceleného pokladu křesťanské zvěsti.²²⁶ Formace dospělých by měla zřetelně prezentovat správné postoje a chování jednotlivců.²²⁷

Katecheze vychází z organického a úplného podání křesťanské zvěsti a transformuje se do kulturních a duchovních podmínek, ve kterých se katechizovaní nacházejí. Tím se její náplň zcela nevyčerpává, ale rozšiřuje se a rozvíjí tak, aby jednotliví věřící a celá společenství hlouběji pronikali a poznávali učení církve. Pak budou schopni – ve světle zjevení – zaujmout postoj vůči konkrétním životním problémům.²²⁸ Po dosažení jednoty víry a poznání Syna Božího už dospělý nemůže být dítětem, zmítaným kdejakým falešným učením a lstivým sváděním k bludu, ale člověkem dokonalým, podle míry Kristovy plnosti.²²⁹

Díky katechezi se má člověk setkat s Ježíšem. Má se jím nechat celý prostoupit a přetvořit se tak v novou bytost – křesťana. Pochopení spasitelova tajemství v optice Božího slova je prvním cílem, při němž začíná pro věřícího člověka následování Krista.²³⁰ Započatý proces formace má dlouhodobý charakter. Trvá v podstatě celý život,²³¹ během něhož se křesťan stále učí lépe myslet, soudit, jednat a doufat jako Ježíš.²³²

Dospělost a zralost je pevně spjata s cílem katecheze dospělých, jak je možno se o tom přesvědčit v dříve uvedených dokumentech magisteria a bádáních spojených s rozvojem člověka. Pro správné následování Krista a připodobňování se mu je potřeba spojit zralost aktuální, kterou je možno získávat v různých etapách života, se zralostí eschatologickou, která vede k dosažení svatosti.²³³ Tyto cíle se navzájem doplňují a víra při tom plní úlohu garanta správného rozvoje. Dosažení svatosti je možné, jen pokud člověk v daném věku nabude zralost lidskou.²³⁴

²²⁶ Srov. VKD 38.

²²⁷ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania. Rok wydania: 1990. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002, 34.

²²⁸ Srov. VKD 38.

²²⁹ Srov. Ef 4,13–14.

²³⁰ Srov. CT 20.

²³¹ Srov. POTOCKI, Andrzej: Katecheza dorosłych w przemianie. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 70.

²³² Srov. CT 20.

²³³ Srov. Lv 11,44; 19,2; 1P 1,15.

²³⁴ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 163.

Rozmanité metody v katechezi musí být vždy podřízeny všeobecnému a známému pravidlu, které mluví o věrnosti Bohu a člověku v jedné a nedílné lásce.²³⁵

Je třeba zdůraznit některé aspekty ve vytyčení cílů pro nastoupení na cestu zakotvení v Pánu Ježíši, jako jsou: hledání a objevení pravého smyslu života, správné uspořádání stupnice hodnot, získání osobního přesvědčení, nabytí určité nezávislosti a podpory rozumového rozvoje, což je možno nalézt už ve *Všeobecném katechetickém direktoriu* z roku 1971.²³⁶ V tomto dokumentu se již nalézají první pokusy o zapojení psychologie v oblasti katecheze.²³⁷

Na proces osobní formace ve víře má vliv mnoho faktorů a jen pomocí lidských sil není možné jí dosáhnout. Velmi výstižně to Jan Pavel II. na konci exhortace *Catechesi tradendae*, shrnul do slov: „Katecheze, která je růstem ve víře a dozrávání křesťanského života do jeho plnosti, je dílem Ducha svatého, které jen on může v církvi podněcovat a oživovat.“²³⁸

Hlavním cílem, který Ježíš určil zvláště těm dospělým, kteří se chtějí stát jeho následovníky, je stálá ochota k němu se navracet. Katecheze dospělých napomáhá k upřímnému obrácení skrze otevírání srdce pro působení Boží milosti a přijetí Božího spásného plánu. Osobní, společenské a duchovní zkušenosti pomáhají k věrnému putování za Kristem.²³⁹ Po přijetí křtu se laikové stávají členy mystického těla Kristova a plnohodnotnými členy Božího lidu. Bohatství lidské důstojnosti se projevuje zvláště v podílu na trojím Kristově úřadu: kněžském, prorockém a královském.²⁴⁰

Na cestě k dosažení prvního cíle, kterým je setkání s Ježíšem, je nutno počítat s vnitřním napětím a možnou krizí. Ta může přijít v důležitých životních rozhodnutích, kdy je potřeba vzít odpovědnost za vlastní osud. V nitru člověka se střetávají dobro a zlo, milost a hřích. Katecheze pomáhá v utváření mravního svědomí, odsuzuje sobectví a hájí rozvoj lidské důstojnosti.²⁴¹ Životní okolnosti samozřejmě přinášejí mnohem více situací, které mohou ovlivňovat změny v rozvoji člověka. Proto je zapotřebí otevřít se působení Ducha svatého, který pomáhá utvářet v člověku pravý obraz Krista.²⁴²

²³⁵ Srov. CT 55; VDK 145.

²³⁶ Srov. VKD 84–88.

²³⁷ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 164.

²³⁸ CT 72.

²³⁹ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotie chrześcijańskiej*. 36.

²⁴⁰ Srov. LG 31; ChL 16.

²⁴¹ Srov. CT 39.

²⁴² Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 186.

Vstup do společenství s Ježíšem povzbuzuje učedníka ke spojení se vším, s čím byl on spojen, tj. s Otcem, s Duchem svatým, s církví a s lidmi, jeho bratry.²⁴³ Dospělý křesťan je schopen takového spojení s Kristem.²⁴⁴ Výsledkem jeho obrácení je přidružení se k společenství osob, které se podobným způsobem snaží následovat Pána.

Druhým cílem katecheze dospělých je vytváření zralých křesťanských komunit. Formace dospělého k víře je úzce spojena se starostí o toto prostředí, v nichž může dál dozrávat. Spolu s osobním rozvojem je zapotřebí pečovat o společenství, ve kterých bude dospělý svědomitě a vytrvale prožívat dar víry. Spoluodpovědnost se týká vnitřního života v komunitě a mise, kterou má plnit ve světě.²⁴⁵

Katecheze úspěšně pomáhá oživovat společenství, ve kterém dochází k dozrávání člověka ve víře. Jejím úkolem je podporovat vznik těchto společenství, která navazují svým způsobem bytím a působením na prvotní křesťanství. Zdá se to být vhodnou metodou obnovy církve v dnešním světě, ve kterém se ve značné míře oslabil smysl sounáležitosti s církví.²⁴⁶

Všeobecné direktorium pro katechizaci přímo upozorňuje na chybějící dostatečně zralá společenství. Příčinou této skutečnosti je oslabení mezilidských vztahů. Situace si žádá obnovené úsilí o novou evangelizaci, ve které bude činnost zaměřena zvláště na mládež a dospělé.²⁴⁷

Z tohoto důvodu je důležité podporovat vznik živých společenství víry, aby se celé země a národy dokázaly vymanit ze stále více se šířícího sekularismu a ateismu. Obrození se musí v základu dotknout křesťanské podstaty lidské společnosti. Prostor k tomu může nabídnout jen církevní obec, která bude sama od základu obnovena.²⁴⁸ Církevní společenství má naopak ve vztahu ke katechezi dvě povinnosti: starat se o výchovu svých členů ve víře a vytvářet takové prostředí, ve kterém se věřící budou moci zdokonalovat v tom, co se naučili.²⁴⁹

Hlavními stavebními prvky zralé komunity, které se objevují téměř ve všech církevních dokumentech, jsou naslouchání a řízení se Božím slovem a účast na eucharistii a na svátostech.²⁵⁰ Křesťanské společenství se tak stává centrálním místem

²⁴³ Srov. VDK 81.

²⁴⁴ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 190.

²⁴⁵ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej*. 37.

²⁴⁶ Srov. VDK 25–26.

²⁴⁷ Srov. VDK 58.

²⁴⁸ Srov. ChL 34.

²⁴⁹ Srov. CT 24.

²⁵⁰ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy*. s. 206; CT 23; VDK 51.

katecheze. Spolupracuje zde pestrá a široká škála společenství: rodiny, farnosti, katolické školy, různá hnutí a sdružení, která ukazují na všeobecný charakter církve. Každé z nich má svůj specifický ráz a vlastní úlohu vzhledem ke katechezi, i přestože tato má vždy stejný cíl.²⁵¹

Je nesmírně důležité uvědomit si skutečnost, že katecheze dospělých není totožná s různorodými laickými sdruženími a vnitřně-církevními skupinami, byť naplněnými apoštolskou horlivostí.²⁵² U těchto hnutí je potřeba pozitivně zhodnotit jejich katechetickou působnost a církevní „oddanost“ a nabízet v nich členství dospělým. Nicméně nemohou být považovány za náhradu katecheze dospělých.²⁵³ Katecheze jako činnost církve musí vždy nabízet plnost křesťanské víry, sloužit církevnímu společenství, být otevřená pro všechny členy církve, zvláště pro ty, kteří nejsou členy výše zmíněných skupin.²⁵⁴

Stálá katechetická formace je tedy záležitostí osobního růstu, ale také současně záležitostí rozvoje společenství. Na něm spočívá odpovědnost za každého člena. Je tedy zapotřebí nezapomínat, „že příjemcem katecheze je křesťanské společenství jako takové a každý jedinec v něm.“²⁵⁵

Dospělým, kteří ve skupině vytvářejí nové vztahy a tím také novou kvalitu daného společenství, je jasné, že každý je jejím spoluúčastníkem a spolutvůrcem. Utváří se tak vědomí, že se všichni společně podílejí na katechizaci. Tento společenský charakter je odvozen od společenské podoby církve.²⁵⁶

Zralé křesťanské komunity představují určitý ideál, který je z jedné strany tvořený působením Ducha svatého a z druhé strany je závislý na jednotlivých křesťanech, povoláných ke svatosti, kterou uskutečňují skrze zralou víru. Takto živé společenství se vyznačuje současnou rozdílností a komplementárností charizmat jednotlivých členů, podobně jako je tomu u živého těla. Především se ale vyžaduje věrnost vůči působení Ducha svatého.²⁵⁷ Je to zdoluhavý proces směřující do takového stádia, kde by všichni byli jedno, stejně jako Otec se Synem. Jejich jednota je mírou zralé komunity.²⁵⁸

²⁵¹ Srov. VDK 254.

²⁵² Srov. ChL 30.

²⁵³ Srov. MISIASZEK, Kazimierz: Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnotcie chrześcijańskiej”. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). Katecheza dorosłych we wspólnotcie Kościoła. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 59.

²⁵⁴ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. Katecheza dorosłych we wspólnotcie chrześcijańskiej. 63.

²⁵⁵ VDK 168.

²⁵⁶ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 216.

²⁵⁷ Srov. ChL 20.

²⁵⁸ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 221.

Prožívat zkušenost víry a snažit se zapojovat ji do prostředí, ve kterém každý z nás žije, je třetím cílem, ke kterému má směřovat katecheze dospělých. Člověk se nemůže rozvíjet individuálně ani společensky jen skrze svůj kulturní projev. Osobní zrání je současně výsledkem rozvoje kultury ve společenství, kterého je jedinec členem.²⁵⁹

Církevní dokumenty mluví o zapojení kultury do spásného poslání církve. Koncilní pastorální konstituce *Gaudium et spes* zdůrazňuje pochopení Kristova poselství v díle evangelizace. Díky ní je možné porozumět křesťanské zvěsti mezi různými národními kulturami a také napomáhat rozvíjet živý styk mezi kulturami vzájemně.²⁶⁰

Direktorium z roku 1971 mluví o obnoveném způsobu předávání evangelia. Aby bylo Boží slovo účinné, musí je církev vhodně tlumočit do jazyka²⁶¹ lidí, kterým je určeno. Řeč má být přizpůsobena posluchačům. Má odpovídat jejich kulturně-společenským podmínkám, věku a prostředí, ve kterém žijí.²⁶² Přizpůsobení katecheze posluchačům musí podle Pavla VI. splňovat jednu podmínku: při obohacování nesmí zapomínat na univerzalitu církve. Jinak hrozí, že se rozplyne základní jádro a podstata evangelizace.²⁶³

Se závažností inkulturace víry v různých zeměpisných částech světa je spojena otázka akomodace katecheze, která má za úkol tuto víru předávat.²⁶⁴ Katecheze spolu s evangelizací jsou povolány vnášet sílu evangelia do jednotlivých kultur. Je zapotřebí, aby se s nimi seznámily a respektovaly její pravé hodnoty a při tom se snažily spojit je s duchem evangelia takovým způsobem, aby byla zachována identita křesťanství a současně respektována odlišnost kultur.²⁶⁵

Velmi rozmanité a velice proměnlivé jsou situace a problémy současného světa,²⁶⁶ ve kterém se má víra šířit. Dospělý člověk je zvláštním způsobem povolán k tomuto úkolu. Jeho víra se rozvíjí nejen díky naslouchání evangelia, ale také skrze současné výzvy prostředí, ve kterém žije. Umění inkulturovat víru je úkolem katecheze dospělých.²⁶⁷

Míst, kde by se mohlo uskutečňovat předávání víry, je mnoho. Jsou jimi setkání věřících na diecézních a národních poutích, dny obnov křesťanského života, tradiční

²⁵⁹ Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 238.

²⁶⁰ Srov. GS 44.

²⁶¹ V tomto případě je třeba slovo *jazyk* chápat ve smyslu antropologickém a kulturním, nikoli ve smyslu sémantickém.

²⁶² Srov. VKD 32; 34.

²⁶³ Srov. EN 25; 63; 64.

²⁶⁴ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 82–83.

²⁶⁵ Srov. CT 53.

²⁶⁶ Srov. ChL 3.

²⁶⁷ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. 75.

lidové misie,²⁶⁸ biblické kroužky, farní společenství aj. Jsou to prostředí, ve kterých je dán prostor pro zakoušení společenství ve víře, reflexi a dialogu. Pro dospělého člověka je důležitější prožívat víru, než ji vědecky zkoumat.²⁶⁹

Díky inkulturaci se katecheze dospělých stává více otevřenou současnému člověku. Věřící mají být schopni žít v těsném spojení s ostatními lidmi a seznámit se s jejich způsoby myšlení a cítění vyjadřovanými kulturou. Mají se snažit spojit křesťanskou mravnost a smýšlení s vědeckými poznatky, aby byli schopni posuzovat a vykládat věci s křesťanskou smysluplností.²⁷⁰

Církev musí umět pronikat do tajemství světa a člověka žijícího ve světě, aby tak člověk ve světě nalézal Boha a poznával jeho plány s lidmi, kteří jsou nositeli kultury. Proces inkulturace je neustále konfrontován s různými situacemi. Je třeba brát v úvahu:

- rozdílnost mezi zeměmi, kde křesťanství teprve začalo díky misijní činnosti vzkvétat a zeměmi, které mají dlouhou křesťanskou tradici a potřebují novou evangelizaci;
- situace, kdy náboženský nebo národní pluralismus vytváří konfliktní a napjaté prostředí;
- tendence v jednotlivých oblastech, významných z hlediska kultury, které jsou reprezentovány různými společenskými vrstvami.²⁷¹

V tomto kontextu se dějiny spásy a dějiny člověka navzájem prolínají a tvoří jednotu. Díky tomu dává katecheze dospělých skutečným způsobem svému adresátovi možnost prožívat víru v rámci různých kulturních vazeb.²⁷²

S ohledem na skutečnost, že katechetické úsilí směřuje k aktivnímu zapojení křesťanů do misijního působení církve skrze pastorační činnost, je důležité podotknout, že kromě tří hlavních cílů katecheze dospělých, existuje několik dílčích cílů, které mají vliv na směřování katecheze. Jsou jimi:

- dosažení základního stupně chápání víry, která má zakotvení v pramenech zjevení a v životních zkušenostech církevních společenství;
- získání základních znalostí z oboru teologického a kulturního dědictví, jimiž se v dnešní době předává víra;

²⁶⁸ Srov. CT 47.

²⁶⁹ Srov. KICIŃSKI, Andrzej. Dorosły jako podmiot katechezy. s. 147.

²⁷⁰ Srov. GS 62.

²⁷¹ Srov. VDK 212.

²⁷² Srov. KURZYDŁO, Dariusz. Koncepcja katechezy. s. 272.

- nabytí schopnosti křesťansky chápat životní situace a umět zaujmout postoj v otázkách týkajících se důstojnosti druhého člověka, etických hodnot, spravedlnosti a pomoci slabým a chudým.
- získání takových zkušeností, které způsobí, že věřící bude schopen dávat svědectví v různých sociálních prostředích.²⁷³

Je vidět, že katecheze dospělému napomáhá k setkání s Ježíšem. Je formací ve středu církve a má charakter činného zapojení do rozvoje celého světa. Osobní rozvoj je podpořen ve společnostech, v nichž se realizuje nabytá víra.

3.2. Úkoly katecheze dospělých

Po stanovení cílů katecheze dospělých je zapotřebí mít na zřeteli úkoly katecheze. Mezi nejdůležitější patří: podpora obrácení, pomoc v posilování postoje víry, přivádění do plné zralosti křesťanského poselství a práce na výchově ke křesťanskému jednání.

Prvním úkolem je podpora konverze.²⁷⁴ Podle toho *Všeobecné direktorium pro katechizaci* rozlišuje z teologického hlediska čtyři momenty v procesu víry a obrácení:

- zájem o poznání radostné zvěsti, který se rodí z prvního tíhnutí k evangeliu;
- samotné obrácení, které přichází po uvážené volbě;
- vyznání víry, kdy je věřící připraven vyznat svou víru veřejně;
- cesta k dokonalosti, na které má dospělý dojít ve svém povolání k plnosti křesťanského života.²⁷⁵

V katechezi předškolního věku lze zahlédnout počátky probouzení víry. V tomto období ještě není možné hovořit o schopnosti celoživotního rozhodnutí pro křesťanský život. To přichází s věkem a stupněm dozrání osoby. Díky evangelizaci zaznívají také dnes slova: „Naplnil se čas, (...) činite pokání a věřte evangeliu.“²⁷⁶ Obrácení má dynamický charakter, který se stále opakuje, a dospělého člověka je třeba neustále k němu povzbuzovat. Přilnutí ke Kristu zahajuje proces stálé konverze, který bude trvat celý život.²⁷⁷

²⁷³ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotcie chrześcijańskiej*. 39–42.

²⁷⁴ Obrácení má svůj biblický kořen již v SZ, např. Ez 18,30. V NZ je jedním z klíčových prvků kerygmaru: Mk 1,14–15; Sk 2,38; Zj 2,16; aj.

²⁷⁵ Srov. VDK 56.

²⁷⁶ Mk 1,15.

²⁷⁷ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 106.

Rozhodnutí k následování Ježíše Krista nemá být jednorázovou záležitostí. Je dobré když se opakuje, zvláště v obdobích důležitých životních milníků a změn, jako jsou: dětství, puberta, vstup do dospělosti, rozhodnutí o budoucím povolání, nemoci, vstup do manželství, úmrtí, aj. Katecheze musí často usilovat o posilování a vyučování víry a má ji stále znova vzbuzovat.²⁷⁸

V některých krizových životních situacích člověk naléhavě přebudovává projekt svého života. Při každé takové změně musí přihlédnout k důsledkům, které z této situace vyplývají. Ve výsledku bude schopen nově říkat Bohu své „ano“, které se bude samozřejmě pokaždé lišit v závislosti na okolnostech. Konverze je tedy dynamickou skutečností, která se vícekrát vrací, přičemž cíl zůstává pořád stejný.²⁷⁹

Obrácení se může projevovat v různých formách a v různém časovém odstupu, ale je neustále nezbytně nutné k růstu víry. Chaotický náboženský vývoj, dříve nebo později, zamezí možnostem opravdového dozrání.²⁸⁰ V každé osobní historii věřícího člověka je obrácení chápáno jako jedna z jeho životních zkušeností, která je nutná k budování vlastní víry. Dnešní postmoderní společnost je ovlivněna provizorností a neuceleností a má tendenci neustále se přetvářet. Je možné předpokládat, že se iniciační procesy stanou v budoucnu jakýmsi motorem a impulzem pro návrat ke konverzi.²⁸¹

Dalším aktuálním úkolem je posilování postoje nabyté víry.²⁸² Katecheze dospělých má způsobit, aby víra věřícího došla do stadia postoje, který by se navenek i uvnitř projevoval v celistvosti jeho osobnosti. V tomto případě se katecheze stane uváděním do poznání křesťanského tajemství²⁸³ a zvnitřňováním postoje víry, naděje a lásky.

Tyto tři ctnosti se nacházejí v centru křesťanského života. Víra oživovaná nadějí a láskou se má stát trvalým postojem, ke kterému má vést katechetická výuka. Svatý Augustin katechety nabádá, aby přednášeli takovým způsobem, aby posluchači nasloucháním uvěřili, díky víře získali naději a skrze naději došli k lásce.²⁸⁴

V praxi se to má konkrétně projevovat:

- podporováním dozrávání víry, tj. v naslouchání, v osobním přilnutí a následování Krista;

²⁷⁸ Srov. CT 19.

²⁷⁹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 106.

²⁸⁰ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 150.

²⁸¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 107.

²⁸² Srov. Ko 2,7.

²⁸³ Srov. CT 20.

²⁸⁴ Srov. AUGUSTIN. O náboženském vyučování katechumenů. s. 19.

- podporováním zrání naděje, která má vychovávat k plné odevzdanosti Bohu a jeho záměrům, k důvěrnému očekávání spásy, k trpělivosti ve snášení útrap. Má také pomoci žít více optimisticky vzhledem k minulosti i budoucnosti;
- podporováním vzrůstu víry prodchnuté láskou, protože dokonalá láska je naplněním zákona²⁸⁵ a hlavním právem křesťana je láska Boha projevená v lásce vůči druhému člověku.²⁸⁶

Vyplnění tohoto úkolu není pro katechety vůbec lehké, protože výsledky výchovy se zřídka kdy objevují ihned anebo jsou těžce bezprostředně ověřitelné. To může způsobit, že ve své práci budou propadat rezignaci.²⁸⁷

Třetím, a zároveň jedním ze základních úkolů autentické katecheze, je přivádění do plné znalosti křesťanského poselství, protože poznání obsahu víry vede k lepšímu přilnutí k ní.²⁸⁸ Rozšíření vědomostí z oblasti víry osvětluje křesťanským způsobem lidské bytí, uschopňuje k argumentaci pro víru ve světě a je živnou půdou pro život z víry.²⁸⁹ Člověk je tímto způsobem přiveden k solidním znalostem obsahu křesťanského učení.

Katechezi je uložen speciální úkol. Protože má čerpat svůj obsah z živého pramene Božího slova, které se předává skrze tradici a Písmo,²⁹⁰ bude muset sama šířit toto základní učení církve obsažené v dokumentech a Písmu svatém.²⁹¹ Tento náročný úkol formulace a předávání obsahu víry nepřísluší výlučně katechetice. „O to, aby katecheze splnila svou nelehkou úlohu, ve své kompetenci pečuje učitelský úřad církve, který zaručuje autentičnost hlásání evangelia a rovněž zabezpečuje, aby služba slova užívala vhodné formulace.“²⁹² Díky katechezi se má věřící naučit integrovat křesťanskou zkušenost se svojí vlastní životní zkušeností. Má se snažit propojit víru s konkrétním životem. Tento proces je opět dynamický. Nemůže být cílem sám v sobě, protože se rozvíjí v návaznosti na dozrávání víry.²⁹³

V třetím úkolu narážíme na dva zdánlivě protichůdné požadavky. Jsou jimi problém integrity a problém učení se látky nazpaměť, jak to bylo praktikováno dříve.

²⁸⁵ Srov. Řím 13,10.

²⁸⁶ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 151.

²⁸⁷ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 107.

²⁸⁸ Srov. 1P 3,15.

²⁸⁹ Srov. VDK 85.

²⁹⁰ Srov. DV 9.

²⁹¹ Srov. CT 27.

²⁹² VKD 38.

²⁹³ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 108.

První z nich naráží na požadavek celistvosti obsahu výuky víry, jak to ukládá katechezi magisterium církve.²⁹⁴ Tento požadavek je teologicky výstižný a správný, nicméně naráží na riziko zmenšení pedagogického vlivu. Katechetická činnost se musí umět přizpůsobit konkrétním podmínkám a možnostem posluchačů.

S ohledem na konkrétního katechizovaného je třeba vzít ohled na:

- kritérium odstupňování. V něm je třeba zdůraznit, že křesťanské poselství se má věřícímu odkrývat přiměřeně schopnostem příjemce, po vzoru Boží pedagogiky. Sám Bůh se zjevoval člověku postupně.²⁹⁵ Celistvost má mít tendenci přizpůsobovat se;²⁹⁶
- kritérium hierarchie pravd. Toto pravidlo je mimořádně důležité v oblasti ekumény²⁹⁷ a mělo by se uplatňovat v katechezi.²⁹⁸ Také je nutné si uvědomit, že jednotlivé teologické jistoty mají rozličný stupeň důležitosti pro posluchače a není možné je všechny klást na stejnou úroveň;
- kritérium intenzivní integrity. Celistvost výkladu nauky církve je třeba chápat nikoli komplexně materiálně, ale ve smyslu jeho intenzity. Znamená to, že věřící nemusí poznat celý obsah učení církve od počátku křesťanství v jeho plném znění.²⁹⁹

Druhý problém se týká způsobu zapamatování si obsahu víry během výuky katecheze. Tento způsob má své pozitiva i negativa.³⁰⁰ Konkrétní řešení se nabízí v integraci výuky nazpaměť spolu s procesem výchovy k víře. Je třeba mít na zřeteli, že procvičování paměti není totožné s učením nazpaměť. Paměťové učení může být užitečné k zapamatování si některých biblických, modlitebních nebo liturgických pojmů. Cvičení paměti má zase smysl vzhledem k celistvému výchovnému programu.³⁰¹

Čtvrtým momentem v procesu vývoje víry je výchova ke křesťanskému jednání. Nemělo by velký smysl katechizovat, kdyby se výchova nepromítala v lidském jednání. Úkolem katecheze je tedy příprava na setkání s rozličnými typy životních zkušeností

²⁹⁴ Srov. CT 30.

²⁹⁵ Srov. Žd 1,1.

²⁹⁶ Srov. VDK 112.

²⁹⁷ Srov. UR 11

²⁹⁸ Srov. VKD 27.

²⁹⁹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 108–109.

³⁰⁰ Srov. CT 55.

³⁰¹ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 154.

a výuka tomu, jak má věřící správně jednat. Podle magisteriálních dokumentů by se tento úkol měl konkrétně projevovat ve:

- výchově k modlitbě a meditaci;
- uvádění do života liturgického a svátostného;
- morální formaci;
- výchově k spravedlnosti a míru;
- přípravě k angažovanosti vůči sociálním a politickým otázkám;
- výchově k životu ve společenství;
- podporování péče v oblasti ekumény, aj.³⁰²

Tato bohatá škála úkolů katecheze se soustředí kolem čtyř základních úloh církve³⁰³ v její službě pro Boží království:

- k uskutečňování praxe láskyplné služby, která je znamením diakonie. Obsahuje různorodé způsoby dávání konkrétního křesťanského svědectví ve světě, kde prioritní místo patří solidaritě se světem chudých;³⁰⁴
- k životu ve společenství církve a citu pro společenství, jenž je znamením koinonie. Týká se to především bratrského a sesterského soužití, schopnosti mezilidské komunikace, překonávání všech forem diskriminace a starosti při řešení otázek spojených s ekumenickým a mezináboženským³⁰⁵ dialogem;
- k naslouchání Božímu slovu a jeho hlásání, což je znamením martyrie. Katecheze, která je součástí služby slova, se má podílet na účasti v prorocké funkci církve. Zejména v přípravě na zapojení do misijního³⁰⁶ a apoštolského díla;
- k uvádění do tajemství křesťanského slavení, které je ukázáno ve znamení liturgie. Obsahem tohoto úkolu je příprava na přijetí svátostí a činné účasti na bohoslužbách a také na výchově k modlitbě.³⁰⁷

Ve výčtu úkolů, které má katecheze zvláště vůči mladým lidem, se nesmí zapomínat na schopnost správné volby životního stavu a povolání. Má se také snažit pomoci

³⁰² Srov. VDK 85–86; CT 19–24.

³⁰³ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 155.

³⁰⁴ Srov. ALBERICH, Emilio – DRÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 37.

³⁰⁵ Srov. EN 53.

³⁰⁶ Srov. VDK 86.

³⁰⁷ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 155.

věřícímu rozeznat rozličná charismata v církvi a ukazovat formy služeb ve společenství, do kterých by se mohl zapojit.³⁰⁸

Je vidět, že úkoly katecheze jsou vskutku bohaté a různorodé. Hlásání evangelia, křesťanská iniciace a katechetická výuka jsou službou k trvalé výchově ve víře.³⁰⁹ O těchto úlohách se dá souhrnně říci, že jsou pro člověka všechny nezbytně nutné proto, aby se mohl ve všech směrech rozvíjet.³¹⁰ Zanedbání některého z výše zmiňovaných rozměrů křesťanského života může být příčinou neúplného rozvoje víry. Každý z těchto úkolů realizuje cíle katecheze způsobem sobě vlastním.

Úlohy se navzájem prolínají a vyplývají jedna z druhé. Skrze křesťanskou výuku, liturgii a apoštolát a díky životním zkušenostem se má víra věřících postupně rozvíjet, oživovat a vést ke konkrétním skutkům. Povinnost péče o duše je svěřena hlavně pastýřům.³¹¹

Dospělí, kteří se v dnešní době otevřeně hlásí k víře, jsou často vystaveni nesnázím, neporozumění, námitkám a předsudkům, které má katecheze osvětlovat. Službu katechezi dospělých v tomto případě zastává všeobecný Katechismus katolické církve a katechismy v jednotlivých místních církvích. Úkolem katecheze dospělých je vyučovat křesťanské víře pravdivě, úplně³¹² a soustavně. Na první místo klade církev důraz na zvěstování spásy.³¹³

Všeobecné katechetické direktorium řadí mezi zvláštní úlohy katecheze pro dospělé:

- výchovu k správnému hodnocení současných sociálně-kulturních změn ve světle víry, schopnost rozlišovat pravé hodnoty a uvědomování si, kam až může vést pokrok dnešní společnosti;
- hledání odpovědí na otázky kladené v současné době, týkající se zvláště problémů v sociální sféře, otázek spojených s individuální a veřejnou morálkou a otázkami souvisejícími s výchovou nových generací;³¹⁴
- rozlišování a objasňování vzájemných vztahů, které existují mezi církevní a světskou činností. K tomu úkolu přispívá zejména sociální nauka církve,³¹⁵

³⁰⁸ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. s. 109.

³⁰⁹ Srov. VDK 68.

³¹⁰ Srov. VDK 87.

³¹¹ Srov. CIC788 §2; CIC 773.

³¹² Srov. CT 30.

³¹³ Srov. VDK 175.

³¹⁴ Srov. VKD 97.

³¹⁵ Srov. GS 40.

- rozvíjení rozumového pochopení víry a pravd víry.³¹⁶ Navíc má katecheze povinnost ukazovat stálou aktuálnost evangelia.³¹⁷

Výše vyjmenované úkoly katecheze dospělých doplňuje *Všeobecné direktorium pro katechizaci* ještě o:

- nabádání k trvalé formaci a dozrávání života víry skrze svátosti, exercicie, duchovní cvičení a obnovy, zprostředkování služby stálého duchovního vedení, aj.;
- přípravu na přijetí odpovědnosti v misi církve a formaci ke zralému dávání svědectví ve společnosti.³¹⁸

Dnešní doba je poznamenána ztrácením vlastní identity člověka a pošlapáváním jeho duchovního bohatství. Hrozí mu v lidské společnosti nebezpečí anonymity a masovosti. Katecheze dospělých má pomáhat nalézat, aplikovat a aktualizovat to, co dospělý získal přirozeně i skrze milost v církevním společenství nebo uprostřed lidské společnosti.³¹⁹

3.3. Pastorační a katechetický přístup k dospělým

Je třeba stále připomínat, že se v církvi nikdo nemá domnívat, že by nepotřeboval formaci, zvláště katechetickou a trvalou. Tato zásada platí pro duchovní i laiky. Důležité je, aby byla katecheze v různém věku provázaná, obsahově na sebe navazovala a aby se doplňovala. Adresátem jsou samozřejmě děti, mládež, především však dospělí v jakémkoli věku. Nejsou z této skupiny vyloučení ani věkem pokročilí, ba naopak zasluhují si speciální pozornost. Díky svým životním zkušenostem a řešeným problémům jsou schopni mladším mnoho poskytnout, ale také mohou pro svůj rozvoj mnoho získat.³²⁰ Katechezi, kterou absolvovali v dětství (či možná neabsolvovali z různých důvodů, anebo jí prodělali nedokonalým způsobem) si mohou doplnit do té míry, že budou schopni sami jiným účinně pomáhat.

Víra přítomná v životě člověka je nedílnou součástí rozvoje jeho osobnosti v křesťanském společenství. Je pedagogicky účinné vycházet z katecheze dospělých a od ní odvíjet katechizaci v ostatních etapách života. Každé životní období je

³¹⁶ Srov. FR 36.

³¹⁷ Srov. VKD 97.

³¹⁸ Srov. VDK 175.

³¹⁹ Srov. Tamtéž.

³²⁰ Srov. CT 45.

potenciálně vystaveno nebezpečí sekularizace a je potřeba je upevňovat novými úkoly.³²¹

Dospělí lidé jsou nejčastěji konfrontováni s důležitými životními otázkami. Velmi často řeší různé situace, jsou vystaveni zkouškám a prožívají životní zápasy a výzvy. Mnoho otázek se týká víry. Když se církev obrací na dospělé s pozvánkou k účasti na Božím království³²², vidí zároveň, jak mnoho je problémů a očekávání v jejich životě a chce nabídnout společné řešení těchto těžkostí.³²³

Pastorační služba církve se obrací na několik cílových skupin dospělých, kteří potřebují být zahrnuti katechezí. Apoštolská exhortace *Catechesi tradendae* je dělí na čtyři skupiny:

- na osoby, které pocházejí z nekřesťanských prostředí, nicméně se s křesťanským učením alespoň jednou setkali;
- na ty, kteří v dětství prošli katechetickým vyučováním, ale pak se vzdálili od náboženských praktik a jejich znalosti zůstaly na dětské úrovni;
- na dospělé, jimž byla špatně nebo nedostatečně podána základní katecheze;
- na ty, kterým není cizí křesťanské prostředí, ale nebyli ve víře vychováni, a tudíž jsou nyní „opravdovými katechumeny.“³²⁴

Dokument *Katecheze dospělých v křesťanském společenství* doplňuje kategorie těch, kteří potřebují katechezi o tyto skupiny:

- dospělí, kteří pocházejí z křesťanských oblastí, ale nemohli si prohloubit evangelijní poselství;
- ti, kteří byli pokřtěni, ale zůstali na úrovni katechumenů.³²⁵

Všeobecné direktorium pro katechizaci mezi adresáty navíc zahrnuje ty, kteří:

- upřímně touží po prohloubení svého rozhodnutí pro víru a také podle toho důsledně žijí;
- jsou dospělí, nejsou pokřtěni a pro něž je připraven katechumenát ve vlastním slova smyslu;
- nejsou v plném společenství s katolickou církví, nicméně patří ke křesťanským vyznáním.³²⁶

³²¹ Srov. VDK 171

³²² Srov. Mt 20,7.

³²³ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotie chrześcijańskiej*. 14.

³²⁴ CT 44.

³²⁵ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotie chrześcijańskiej*. 18.

Ve většině našich společenství je dnešní katecheze dospělých podhodnocená. Dominuje výuka zaměřená na děti. Mnoho let se ozývají výzvy o změnu této situace, aby se podporoval vývoj spíše dospělé víry v „dospělé“ církvi.³²⁷ Skutečnost je bohužel jiná. Má to za následek často infantilní charakter formace dospělých, jež je velmi vzdálen požadavkům rozvoje víry v dnešním světě. Je také nutno přiznat, že je mnoho lidí, mezi pastýři i mezi věřícími, kteří se z různých důvodů vyhýbají katechezi mladých či dospělých osob a věnují se raději katechezi dětí.

Teologicko-pastorační reflexe se snaží zviditelnit motivace ke katechezi dospělých. Některé z nich se odvolávají k víře dospělého, jiné k úkolům, které v církevní společnosti dospělí plní.³²⁸ Semeno víry, které člověk dostal od Boha, má povinnost pečlivě střežit a přivádět ke zralosti.³²⁹ K tomu daru má své právo, ale plynou z něj i povinnosti. Životní zvraty a krize jsou při tomto vývoji nevyhnutelnou součástí života jednotlivce ve společnosti. Aby v těchto zkouškách víra obstála, musí být neustále osvětlována, chráněna, musí se rozvíjet a měla by získat křesťanskou moudrost.³³⁰

Osobní přesvědčení k prohlubování víry musí být nutně spojeno se společenským postavením, které dospělý bude ve svém životě uskutečňovat. S ostatními věřícími má být svědkem evangelia. Vůči své rodině a svým dětem se stává prvním vychovatelem a katechetou. Ve vztahu k mládeži, která většinou odvozuje svou víru od jejich víry, mají být příkladným vzorem. V ostatních společenských prostředích a ve světě mají být svědky svěžesti a krásy evangelia, svědky vůle k obrácení a svobodě, o které učil Ježíš Kristus. V tom případě je nezbytně nutné, aby dospělý své chování k druhým ztotožnil s tím, co říká. Věrohodnost svědectví je potvrzována nabytím schopností působit přesvědčivě.³³¹

Zapojení do katecheze vyžaduje od dospělých mužů a žen, aby svou moudrostí a zralostí přispěli v církvi k upevnění pravdy mezi Božím lidem. Příkladem mohou být ti, kteří nejen v dějinách spásy, ale také v současné církvi spolupracují na Božím díle. Je třeba věnovat zvláštní pozornost katechetům a jejich spolupracovníkům, kteří s dospělými pracují. Nesmírně důležitá je jejich formace. Katechizace dospělých musí pečlivě určit rysy a vlastnosti křesťana, stanovit předmět výkladu, vyznačit

³²⁶ Srov. VDK 172.

³²⁷ Srov. ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. s. 24.

³²⁸ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotie chrześcijańskiej*. 20.

³²⁹ Srov. 1K 13,11; Ef 4,13.

³³⁰ Srov. VDK 173.

³³¹ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotie chrześcijańskiej*. 22.

metodologické pokyny a zvolit formy a vzory výuky.³³² V menších církevních společenstvích má pomáhat naplno žít křesťanskou láskou a tím způsobit, že dospělí nebudou pociťovat samotu, nýbrž jeden druhého budou podporovat ve víře.³³³

Jinými slovy řečeno, je zapotřebí pro šíření evangelia proniknout všemi aspekty lidského života a dát šanci každému dospělému, aby se stal uvědomělým subjektem v tomto procesu. Rozvoj víry má mít znaky spojitosti a komplementarity a vést k získání odpovědnosti. Na prvním místě je třeba zdůraznit, že se to především týká dospělých. Skutečné křesťanské společenství se vyznačuje tím, že jeho katechetická činnost zahrnuje všechny věkové skupiny osob. Hlavní místo však patří katechezi dospělých, která má být plnohodnotná a účinná.³³⁴

Katechetická služba je zvláštní a jedinečnou činností uskutečňovanou v partikulární církvi společně s biskupem, kněžími, jáhny, řeholníky a laiky.³³⁵ Zodpovědnost leží na bedrech celé křesťanské společnosti. Ve *Všeobecném direktoriu pro katechizaci* jsou uvedeny tři body o katechetické službě:

- každá ze zúčastněných stran má své úkoly, ve kterých se vzájemně doplňují, čímž je podáno svědectví skutečnosti církve, bez něhož by církve ztratila na svém významu;
- je to služba nezbytná pro růst církve a je konaná v síle poslání církve a v jejím jménu;
- má svůj vlastní ráz v rámci procesu evangelizace.³³⁶

Aby katecheze dospělých splnila svůj účel, musí zahrnovat několik základních kritérií. Mezi ně patří:

- vnímavost v nejvyšší možné míře k adresátům jako k dospělým mužům a ženám, kteří si nesou svoje zkušenosti i problémy. Je třeba brát v úvahu jejich společenský status, duchovní a kulturní bohatství a s úctou a respektem přistupovat k jejich rozdílnosti. Je dobré povzbuzovat je k aktivní spolupráci ke katechezi, která se jich týká;
- podle učení Druhého vatikánského koncilu jsou laici „svým povoláním postaveni do středu světského prostředí a jsou určeni k nejrůznějším časným

³³² Srov. VDK 173.

³³³ Srov. VKD 93.

³³⁴ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnotie chrześcijańskiej*. 25.

³³⁵ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. s. 118.

³³⁶ Srov. VDK 219.

úkolum.³³⁷ Žijí ve světě a jsou od svého křtu poslání hledat Boží království v běžných podmínkách rodinného života.³³⁸ Vlastním polem jejich působnosti je svět politiky, společenského života, ekonomiky, kultury, vědy a umění, sdělovacích prostředků a oblastí spojených s evangelizací mezi svými blízkými. Je třeba zdůraznit, že čím více budou laici proniknuti duchem evangelia, tím více budou stát skutečností, v nichž žijí, ve službě budování Božího království.³³⁹

- mezi kritéria, která jsou velmi často opomíjena, patří aktivní účast celého společenství v přijímání a podpoře vůči dospělému, který dozrává ve své víře hlavně díky zapojení do komunity;
- jen tehdy bude katecheze plně uskutečnitelná, bude-li se považovat za organickou součást celkového projektu pastorače dospělých, ve kterém má své specifické místo. Z něj plynou dva základní směry, se kterými se spojuje v jedno.³⁴⁰ Je to za první zapojení do liturgické formace a služby lásky a za druhé integrace s ostatními formami katecheze podle věku, z nichž čerpá. Díky tomuto procesu je zřejmé, že se právem může považovat za prvořadou;
- zodpovědnost církve za podporování jednoty celého Božího lidu a sebereflexe vlastní situace, která při hlásání spasitelné zvěsti bude brát v úvahu požadavky věřících. K rovnováze mezi nutným přizpůsobováním a věrným zachováváním celého dědictví katecheze má vést moudrost pramenící ze zkušeností a modlitby.³⁴¹

Vyvstává otázka, zdali je dospělý člověk schopen vychovávat? Každý správně myslící formátor by si měl být vědom vlastní nedokonalosti a proher, kterými musel projít během svého dozrávání. Na základě těchto zkušeností se někteří zřikají práva klást morální požadavky těm, které vychovávají. Samozřejmě ne každý dospělý může být vychovatelem a ukládat morální požadavky ostatním. Kdybychom však hledali ideálního a bezchybného vychovatele, zjistili bychom, že toto kritérium splňuje pouze Ježíš Kristus.³⁴²

³³⁷ EN 70.

³³⁸ Srov. LG 31.

³³⁹ Srov. EN 70; ChL 23.

³⁴⁰ Srov. VDK 174.

³⁴¹ Srov. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. 26–30.

³⁴² Srov. DZIEWIECKI, Marek. Wychowanie w dobie ponowoszesności. s. 190.

Dříve zmiňovaný model D. Levinsona klade důraz na úkoly, před kterými dospělý v jednotlivých fázích života stojí a má je realizovat. Různé vědecké studie umožňují církvi zahlédnout některé důležité situace a momenty života věřících, díky kterým může lépe poznat jejich vývoj nebo regres života a víry. Pak může lépe pochopit osobní potřeby dospělého člověka a pomoci v jeho formaci, což je ve velké míře stupněm k jeho plnému rozvoji.³⁴³

K tomu, aby byl člověk zodpovědným vychovatelem, není vyžadována na prvním místě osobní dokonalost, ale je nutné znát pravdu o sobě samém a svém životě a je třeba milovat toho, koho vychovávám. Ten, kdo neumí rozeznat mezi tím, co je pro vychovávanou osobu dobré a co je zlé, bude ji vést do světa fikce a nabízet konzumní a hedonistickou filozofii života. Pokud neprojeví vůči svěřenci empatii, nebude mít dostačující motivaci k tomu, aby se mu trpělivě věnoval. Naopak každý, kdo umí rozlišit dobro a zlo a zároveň bude mít rád ty, o které se má starat, má morální právo stavět jim požadavky. Navíc, nejenže bude motivován pomáhat ostatním, ale také bude neustále bdít nad svým životem a sebevýchovou. Zodpovědným dospělým vychovatelem je ten, kdo zdokonalováním sebe sama bude dozrávat a získávat svobodu a vnitřní rovnováhu a bude umět stále pracovat na svém obrácení.³⁴⁴

„Zdravé sebepřijetí a pozitivní pocit vlastní hodnoty nejsou konkurencí, či dokonce protikladem křesťanské lásky k bližnímu. (...) Nejkrásnější realizací slova člověk je Ježíš Kristus. Skrze něj a víru v něj je třeba chápat pravé lidství. On nám ukazuje směr, kam má růst pozitivní pocit vlastní hodnoty.“³⁴⁵

Pro křesťana je nutné, aby byl vnitřně přesvědčen o Kristově vítězství a poznal Boha zaslíbení, díky kterému by procházel od jednoho zaslíbení k druhému. V sociální oblasti víry je na tom podobně jako v běžných sociálních životních situacích. Společenství církve, do kterého patří také hříšní a slabí lidé, může být zdrojem radosti a pomoci, ale také potíží a trápení. V dnešní době není možné ze strany dospělých členů církve zaujímat nepřátelské a kritické postavení vůči světu a zůstat jen na vlastním dvorečku. Osobní a hluboká vazba na Krista je pro křesťana zárukou toho, že nepodlehne případnému zklamání.³⁴⁶

Činnosti a snahy směřující k dobru dospělých nejsou v církvi něčím novým. Učitelství úřad církve vždy připomínal nesmírnou hodnotu každé lidské bytosti bez

³⁴³ Srov. KICIŃSKI, Andrzej. Dorosły jako podmiot katechezy. s. 154.

³⁴⁴ Srov. DZIEWIECKI, Marek. Wychowanie w dobie ponowoszesności. s. 192.

³⁴⁵ MAUREDER, Josef. Zralost není luxus. s. 21.

³⁴⁶ Srov. OPATRŇY, Aleš. Pastorační situace u nás. s. 70–71.

ohledu na její věk. Je jisté, že nabízené modely jsou pouhými návrhy, jak poznat dnešního člověka. Je důležité vést nové výzkumy, věnovat čas bádáním a dát prostor novým náhledům.³⁴⁷

Pokoncilní obnova dala církvi prostor k uvědomění si mnoha nových posláních, včetně rozvoje sebevědomí církve a misijní činnosti, které podporují rozvoj katecheze dospělých. Životní podmínky současných lidí nutí k hledání nových cest a způsobů, jak hlásat křesťanské poselství. Hlavně proto, aby mohli najít odpovědi na svoje otázky, nabrat nových sil k plnění povinností a zapojit se do evangelizační mise.³⁴⁸

Mnoho lidí dnes zastává názor, že katechetická výuka, kterou získali v období adolescence a dospívání, není dostačující pro dospělého křesťana. Nejenže sami prosí o pokračování ve formaci, ale také v ní nabízejí aktivní spoluúčast. Sami chtějí nejen poslouchat o věcech spojených s vírou, ale chtějí víru prožívat a pracovat na jejím vývoji. V konfrontaci s událostmi ve světě hledají potvrzení své identity v Písmu svatém a evangeliu. Dospělý chce nově slyšet, vidět a dotýkat se slova života.³⁴⁹

Nově obnovená liturgie také napomáhá k uvědomění si středu a vrcholu křesťanského života, jakým je eucharistie. Roste povědomí o tom, že se na ní podílí celé společenství církve a stává se jednotou s Kristem. Díky pestrosti charizmat a na základě dovolení místního biskupa je umožněno laikům spolupodílet se na církevních úřadech a funkcích. Pro mnohé z nich je plnění každodenních povinností objevováním autentického křesťanství, a to bez roztržek. Svědectvím svého života se pokoušejí navrátit ztracenou jednotu mezi křesťany.³⁵⁰

Jak je vidět, existuje potřeba hlubokého a obnoveného pastoračního přístupu k dospělým a nezastavovat se nad pouhou kritikou nepovedených událostí z dávné i nedávné minulosti. Je nutné, aby byla katecheze obrácena směrem k budoucnosti a její působení bylo zaměřeno na propagaci obnoveného modelu prvotního křesťana, společenství a církve.³⁵¹

Důraz kladený na nutnost katecheze dospělých je plodem obnovy po II. vatikánském koncilu, kdy se církve s odvahou otevřela světu. Křesťan se cítí být poslaný do tohoto

³⁴⁷ Srov. KICIŃSKI, Andrzej. Dorosly jako podmiot katechezy. s. 155.

³⁴⁸ Srov. EN 3.

³⁴⁹ Srov. KICIŃSKI, Andrzej. Dorosly jako podmiot katechezy. s. 157.

³⁵⁰ Srov. Tamtéž. s. 158.

³⁵¹ Srov. ALBERICH, Emilio. La catechesi della Chiesa. s. 58.

světa, kde bude uskutečňovat svou misi v místech, kde žije, pracuje a působí. Jeho apoštolská činnost vyžaduje stálou a odpovídající katechezi.³⁵²

³⁵² Srov. KICIŃSKI, Andrzej. Dorosły jako podmiot katechezy. s. 158.

Závěr

V úvodu práce jsme stanovili cíl poukázat na důležitost katecheze dospělého člověka v dnešní katechetické a pastorační službě církve. Podle statistik žijeme v jedné z nejateističtějších zemí. Sekularizace, kterou můžeme vnímat v naší společnosti, je složitým procesem a je výsledkem mnohých faktorů, o kterých byla řeč v předkládané práci (např. husitské války, rakouská monarchie, nacismus, komunismus...atd.). Po úpadku komunismu žije dospělý člověk v postmoderní společnosti, která je složitou, mnohohrstvovou skutečností, a je v neustálém procesu a progresu, a tak se sám často ocitá v nejasné a nepřehledné situaci (např. multikulturalismus, pluralismus, globalizace atd.). Katecheze dospělých může pomáhat nalézat správnou cestu k vnitřnímu a náboženskému vývoji. To se ovšem nemůže uskutečňovat v pocitu nejistoty a zastrásování, nýbrž ve svobodě a pokoji. Víra je a vždy bude plodem milosti a svobodného lidského rozhodnutí. Semínko víry musí mít čas dozrávat a katecheze má za úkol spolupracovat na jeho růstu v jednotlivých etapách života člověka.

Katecheze má pomáhat ve zprostředkování setkání s Ježíšem a zapojením laiků do živé komunity v křesťanském společenství. Podle dokumentu magisteria je důležitá permanentní formace každého křesťana, zvláště dospělých. Věřící křesťan má nárok na tuto péči ze strany církve. Z této pastorační péče církve by neměli být vyloučeni nevěřící, ani osoby hledající. Proto by se jim měly nabízet adekvátní vzdělávací a formační programy. Centrálním místem pro nabízení a uskutečňování těchto plánů jsou pastorační a katechetická střediska, která jsou ustanovena v každé diecézi. Katecheze, zejména dospělých, by měla být „srdeční“ záležitostí všech pokřtěných. Ovšem je to povinnost zvláště pro ty, kteří jsou v církvi pověřeni touto službou na poli pastorační a evangelizační: biskupové, kněží, jáhni, řeholníci a řeholnice. Střediska, ve kterých se má tato pomoc uskutečňovat, jsou farnosti, společenství křesťanského života, komunitní centra, aj. Paleta nabízených metod a forem by měla být bohatá.

Cílem těchto aktivit je pomoci člověku ve zdokonalování sebe sama a zvládnutí životních situací. Díky permanentní formaci může dospělý zavést pevný řád do svého života, prožívat dobře vztahy v rodině i obecně vztahy na mezilidské úrovni. Má se snažit dávat příklad křesťanského života, být člověkem dialogu a přátelské komunikace a má projevovat soucit s potřebnými. Svatý František z Assisi by takového člověka nazval nástrojem pokoje.

Dospělý účastník katecheze je si vědom, že se tyto cíle realizují postupně a často dlouhodobě s přihlédnutím k měnícím se životním podmínkám. Není to tedy snadný úkol. Také katecheze dospělých, protože je dynamická a neustále se rozvíjí, je vystavena měnícímu se prostředí. Snaží se vycházet vstříc potřebám všech posluchačů. Není uchráněna od útoků, ale také není uchráněna od chyb, protože je uskutečňována lidmi.

Katecheze dospělých má být přitažlivá a má být adresována všem. V mnohosti podob dnešního katolicismu je katecheze dospělých určitou nabídkou (šancí), jak představit křesťanství dnešní pluralitní společnosti.

Seznam použitých zkratek

- AA: *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apoštolátu laiků. (18. 11. 1965).
- CIC: *Kodex kanonického práva*. (25. 1. 1983).
- CT: *Catechesi tradendae*. Apoštolská exhortace. (16. 10. 1979).
- DH: *Dignitatis humanae*. Deklarace o náboženské svobodě. (7. 12. 1965).
- DV: *Dei verbum*. Věřoučná konstituce o Božím zjevení. (18. 11. 1965).
- EN: *Evangelii nuntiandi*. Apoštolská exhortace. (8. 12. 1975).
- FC: *Familiaris consortio*. Apoštolská exhortace. (22. 11. 1981).
- FR: *Fides et ratio*. Encyklika. (14. 9. 1998).
- GE: *Gravissimum educationis*. Deklarace o křesťanské výchově. (28. 10. 1965).
- GS: *Gaudium et spes*. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě. (7. 12. 1965).
- ChD: *Christus Dominus*. Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi. (28. 10. 1965).
- ChL: *Christifideles laici*. Posynodní apoštolský list. (30. 12. 1988).
- KKC: *Katechismus katolické církve*. (11. 10. 1992).
- LG: *Lumen gentium*. Věřoučná konstituce o církvi. (21. 11. 1964).
- RM: *Redemptoris missio*. Encyklika. (7. 12. 1990).
- SC: *Sacrosanctum concilium*. Konstituce o posvátné liturgii. (4. 12. 1963).
- UDKŽ: *Uvedení do křesťanského života*. (6. 1. 1972).
- UR: *Unitatis redintegratio*. Dekret o ekumenismu. (21. 11. 1964).
- VDK: *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. (15. 8. 1997).
- VKD: *Všeobecné katechetické direktorium*. (11. 4. 1971).
- ŽaP: *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. (3. 5. 2007).

Seznam literatury

ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008.

ALBERICH, Emilio. *La catechesi della Chiesa*. Saggio di catechetica fondamentale. Torino: Leumann Elledici, 2001. Polský překlad: *Katecheza dzisiaj*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2003.

AUGUSTIN: O náboženském vyučování katechumenů (De catechizandis rudibus). In AUGUSTIN. *Katechetické spisy*. Praha: Krystal OP, 2005. s.12–62.

AUGUSTINUS, Aurelius. *Vyznání*. Praha: Kalich, 1999.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2006.

Česká biskupská konference. *Katechetické směrnice České biskupské konference*. Praha: Sekretariát ČBK, 1994.

Dokumenty II. Vatikánského Koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

DZIEWIECKI, Marek. *Wychowanie w dobie ponowoczesności*. Kielce: Jedność, 2005.

Francouzská biskupská konference. *O směřování katecheze v dnešní době*. Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

FRIELINGSDORF, Karl. *Falešné představy o Bohu. Jejich vznik odhalení a překonání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.

GRÜN, Anselm. *Moc nad bezmocí. Rozvíjet vědomí vlastní cesty*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

JAN PAVEL II. *Catechesi tradendae*. Apoštolská exhortace. (16. 10. 1979) Edice: Skála 11, Řím–Velehrad: 1982. (CT).

JAN PAVEL II. *Familiaris consortio*. Apoštolská adhortace. (22. 11. 1981) Praha: Zvon, 1992. (FC).

JAN PAVEL II. *Fides et ratio*. Encyklika. (14. 9. 1998) Praha: Zvon, 1999. (FR).

JAN PAVEL II. *Christifideles laici*. Posynodní apoštolský list. (30. 12. 1988) Praha: Zvon, 1990. (ChL).

JAN PAVEL II. *Redemptoris missio*. Encyklika. (7. 12. 1990) Praha: Zvon, 1994. (RM).

JAN PAWEŁ II. *Do wychowawców, katechetów i rodziców*. Kraków: Wydawnictwo M, 2005.

Katechismus katolické církve. (11. 10. 1992) Praha: Zvon, 1995. (KKC).

KICIŃSKI, Andrzej: Dorosły jako podmiot katechezy. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 141–158.

Kodex kanonického práva. (25. 1. 1983) Praha: Zvon 1994. (CIC).

KURZYDŁO, Dariusz. *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003.

MAUREDER, Josef. *Porozumět Božímu volání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

MAUREDER, Josef. *Zralost není luxus*. Edice: Malý duchovní život, svazek 101. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej*. Niektóre linie i ukierunkowania. Rok wydania: 1990. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002.

MISIASZEK, Kazimierz: Dorosły w procesie ewangelizacji i katechezy. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 115–139.

MISIASZEK, Kazimierz: Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 31–48.

MISIASZEK, Kazimierz: Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej”. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 49–60.

MOKRZYCKI, Bronisław. *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*. Warszawa: ATK, 1983.

MOVILLA, Secundino. *Od katechumenatu do wspólnoty: wprowadzenie teologiczno-duszpasterskie*. Warszawa: Instytut wydawniczy Pax, 1990.

MURAWSKI, Roman. *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostołskich*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 1990.

OPATRŇÝ, Aleř. *Cesty pastorage v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

OPATRŇÝ, Aleř. *Pastorační situace u nás. Analýzy a výhledy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*. Apořtolská exhortace. (8. 12. 1975) Praha: Zvon, 1990. (EN).

Plenární sněm katolické církve v ČR. *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR. (3. 5. 2007) Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. (ŽaP).

POTOCKI, Andrzej: Katecheza dorosłych w przemianie. In MISIASZEK, Kazimierz (red.). *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002, s. 61–85.

PRACH, Václav. *Řecko-český slovník*. Praha: Scriptum, 1993.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy* (2. upr. vyd.). Praha: Nakladatelství Portál, 1996.

ROGOWSKI, Cyprian. *Edukacja religijna. Założenia – uwarunkowania – perspektywy rozwoju*. Lublin: TN KUL, 2002.

Sekretariát České biskupské konference. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. (15. 8. 1997) Praha: Sekretariát ČBK, 1998. (VDK).

Sekretariát České biskupské konference. *Všeobecné katechetické direktorium*. (11. 4. 1971) Praha: Sekretariát ČBK, 1994. (VKD).

Sekretariát České liturgické komise. *Uvedení do křesťanského života. Ordo initiationis christianae adultorum* (editio typica 6. 1. 1972). Praha: Polygrafický průmysl s.p. – tiskařské závody, 1987. (UDKŽ).

SHEEHYOVÁ, Gail. *Průvodce dospělosti. Šance a úskalí druhé poloviny života*. Praha: Portál, 1999.

SIEKIERKA, Iwo. *Kryzys psychiczny i kryzys wiary. Zagrożenie czy szansa rozwoju człowieka?* Asyż: Tipolitografia Porziunca, 1997.

STALA, Józef. *Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła od Soboru Watykańskiego II*. Tarnów: Polihymnia, 2009.

SUJAK, Elżbieta. *Rozważania o ludzkim rozwoju*. Kraków: Znak, 1975.